

Conferència de Fermí Rubiralta / Dosrius

Versió ampliada : febrer 2021

A l'Ajuntament de Dosrius, en una sessió per streaming, l'onze de desembre de 2020, es va celebrar un acte polític i cultural emmarcat dins la commemoració del 80è aniversari de la fundació a Paris del Front Nacional de Catalunya.

I l'acte fou a Dosrius perquè en aquesta localitat i a la casa pairal d'Esteve Albert i Corp, el 18 d'abril del 1946, un Dijous Sant, s'hi celebrà en la clandestinitat la Primera Conferència del Front Nacional de Catalunya.

L'acte polític i cultural a l'Ajuntament va constà de dues conferències: “El Front Nacional de Catalunya (FNC) al llarg de la seva història (1940-1990)” a càrrec de l'historiador Fermí Rubiralta. I la conferència: “La rella i el solc. Esteve Albert i Corp” a càrrec del també historiador Agustí Barrera.

La part cultural de l'acte constà de música i d'un recital de poemes d'Esteve Albert.

A continuació reproduïm la conferència ampliada de Fermí Rubiralta.

La seva exposició fou feta a través d'unes notes i d'un tros de text escrit, per tant calia reconstruir la conferència i aprofitant aquesta feina que li vàrem demanar a Rubiralta, l'autor n'ha fet una versió ampliada i introduint referències bibliogràfiques i documentals, que també reproduïm.

LA TRAJECTÒRIA POLÍTICA DEL FRONT NACIONAL DE CATALUNYA (1940-1990) SÍNTESI HISTÒRICA

Justificació:

Mentre els resistents antifeixistes de la resta del món tornaven a casa com a herois al final de la Segona Guerra Mundial, els militants antifranquistes catalans celebraven la victòria sobre el feixisme tancats a les presons, amagats a la clandestinitat o fugits a l'exili. A casa nostra, doncs, el combat antifeixista, tal com recullen aquestes pàgines, lluny d'acabar l'any 1945, s'allargaria encara trenta anys més. I, a través del del desert franquista, gràcies a la lluita i l'esforç de les persones integrades al Front Nacional de Catalunya, i de moltes que ajudaren a tirar endavant aquesta tasca, fou possible construir el llarg pont que conduí des del vell separatisme de preguerra al nou moviment independentista d'avui mateix.

Els primers mesos d'exili: trencament definitiu entre els dos sectors d'Estat Català

La situació d'Estat Català a començaments de 1939, després de la derrota militar a la guerra civil, no pot ésser més desastrosa.

Mentre a nivell orgànic pateix la descarnada ferida de l'enfrontament i la divisió que l'obligat exili, amb els seus corol·laris en forma d'aïllament i dispersió, no contribueix sinó a engrandir, a nivell personal la situació de la majoria dels seus militants es tant desesperada que, abans fins i tot de pararse a pensar en qualsevol activitat de tipus polític, els pocs dirigents que, com Joan Cornudella i Antoni Andreu i Abelló, han aconseguit evitar els camps de concentració han de dedicar tots els seus esforços a mirar de pal·liar la precària situació dels companys de partit, en especial els que romanien presos.¹

En aquest sentit, Joan Cornudella es dirigeix, des d'una inicial residència a la Costa Brava, a París, centre principal d'actuació dels organismes dedicats a gestionar l'ajut als exiliats republicans, lliurant subsidis econòmics, facilitant la sortida dels camps de concentració o proporcionant visats i passatges amb els quals poder embarcar cap a Amèrica.

Antoni Andreu, com a integrant del Comitè Executiu, lloc orgànic que no ocupa Joan Cornudella perquè la norma de mantenir com a membres de dret del màxim òrgan de govern d'Estat Català a aquells dirigents que s'incorporessin al front fou posterior a la seva dimissió com a secretari general,

¹ TOUS I VALLVE, Jordi.- *Antoni Andreu i Abelló. Correspondència política de l'exili (1938-1939). D'Estat Català al Front Nacional de Catalunya*. Ed. El Mèdol, Tarragona, 1999.

comunica immediatament a la resta de membres directius que pot localitzar el viatge del seu company a París amb l'objectiu de facilitar els ajuts econòmics i burocràtics als militants exiliats.

Coincidint amb el viatge de Joan Cornudella a París, Antoni Andreu s'assabenta que un membre del sector "borrellista" ha lliurat a Josep Tarradellas una llista de militants del Comitè Executiu d'Estat Català en la qual no hi figuren ni ell mateix, ni altres dues persones afins, gràcies a la qual, dies més tard, el secretari general Vicenç Borrell rebrà un subsidi econòmic que repartirà segons el criteri dels dirigents que l'envolten.

A París, Joan Cornudella trucarà a la porta de totes aquelles persones i entitats susceptibles de poder contribuir a millorar la situació personal i orgànica dels militants exiliats d'Estat Català, fonamentalment la Generalitat, i fruit de les converses amb Josep Tarradellas, a començaments de juliol rebrà també un subsidi, segons sembla de 7.000 francs, que, públicament, venia a rubricar l'existència de dos Estat Català diferenciats.

La guerra oberta entre els dos sectors que es reclamen en exclusiva la direcció del partit quedava declarada.²

Des del punt de vista polític, certament, costava molt en aquests moments establir una línia nítida de separació entre les posicions d'ambdós sectors, fortament llastades per uns enfrontaments personals arrossegats del període bèl·lic anterior.

Tanmateix, la publicació per part de Joan Casanovas el dia de Sant Jordi d'aquest any 1939 d'un manifest on exposava el camí pel qual entenia que s'havia de conduir el moviment nacionalista català contribuirà a clarificar aquest confús panorama.

En aquest manifest de fort impacte en el món nacionalista de l'exili, l'antic president del Consell de la Generalitat i del Parlament de Catalunya, ara separat dels llocs de decisió partidaris, criticava gairebé tot el ventall de forces que havien dirigit el país durant la guerra civil i darrera un programa independentista en el marc de les democràcies occidentals proposava la formació d'una "Unió" de patriotes.

El manifest de Joan Casanovas no tardarà a rebre l'entusiasta adhesió de Daniel Cardona, veritable inductor del text, i la del sector d'Estat Català arrengrat a l'entorn de Vicenç Borrell, que té la seu principal a la ciutat d'Orleans.

Així, a partir d'aquests moments, s'aniran conjuminant en el sector borrellista tots aquells partidaris d'un nacionalisme separatista més intransigent i refractari respecte a l'acció política que, anys a petar,

² RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política. 50 anys d'independentisme català*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2003.

s'entestarà en la recuperació i manteniment de l'històric capital simbòlic d'Estat Català, malgrat que la bandera de l'independentisme hagués voleiat durant anys a l'interior del país sota les sigles orgàniques del Front Nacional.

Tot i que ben aviat es manifestaran clarament a favor de la superació del marc legal republicà, que estrenyia les aspiracions nacionals catalanes al text de l'Estatut de 1932, Joan Cornudella i Antoni Andreu, proclius a que el moviment independentista formés part del joc de partits i a que abandonés per fi l'apoliticisme que havia caracteritzat aquest moviment en circumstàncies pretèrites, difícilment podien acceptar una proposta com la que expressava aquest manifest. I una posició semblant defensava també la resta de militants de l'anomenat sector cornudellista, que majoritàriament es concentraven a la població de Montalban.

Aquesta confluència en la manca d'adhesió al manifest de Joan Casanovas i necessitats econòmiques evidents i d'aixopluc personal en aquest delicat moment del primer exili, portaran a una coincidència tàctica que, d'altra banda, no era nova, entre el sector cornudellista d'Estat Català i els principals dirigents de la Generalitat a l'exili.

Malgrat la ineludible necessitat d'una entesa que posés fi a les discrepàncies entre els dos sectors de l'organització, la no convocatòria per a una reunió conjunta entre borrellistes i cornudellistes assenyalada en principi pel dia 15 de juny precipita tot un seguit d'actuacions que esdevindran el preludi del trencament orgànic definitiu.

Efectivament, el dia 10 de juny de 1939 el secretari general, Vicenç Borrell, des d'Orleans, ratificava la composició del Consell Executiu d'Estat Català. Ratificació i no nomenament, car els deu membres que hi figuraven eren els mateixos que formaven part d'aquest òrgan des del darrer Ple de Delegacions Comarcals reunit a l'interior els dies 25 i 26 de juny de 1938.

La defensa d'aquesta legalitat era el millor argument del grup d'Orleans per a justificar la seva posició dominant a la direcció del partit que, més que respondre a una representació estricta del pes de cada sector, havia arribat com a conseqüència de la marxa al front dels seus dirigents. I aquesta legalitat resultarà determinant per a que molts militants d'Estat Català, més enllà d'unes posicions ideològiques en aquests moments molt poc diferenciades, es decantin, per disciplina de partit, pel sector borrellista, com succeirà quan intentant fer prevaler aquest argument, un mes després, es consulti la militància, reclosa encara en un alt percentatge en camps de concentració.³

La reacció del grup de Montalban davant la posició intransigent del sector borrellista serà immediata. El dia 16 de juny, un dia després de la reunió conciliatòria que no arribà mai a celebrar-se, la meitat dels deu membres del Consell Executiu, sense comptar el secretari general, que s'arreglaren del seu costat (Marcel·lí Perelló, Joaquim Casamitjana, Antoni Andreu, Lluís Serres i

³ DÍAZ ESCULIES, Daniel.- *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Ed. La Magrana. Barcelona, 1991.

Pere Llussà) dirigiren un escrit a Vicenç Borrell on el dimitien del seu càrrec. I al mateix temps, amb data del dia següent, aquest sector treia al carrer el primer número d'un full imprès per les dues cares sota el senzill epígraf de *Butlletí d'Estat Català*.

Per fi, del 16 al 22 de juliol de 1939, a Montalban, tenia lloc l'esperada reunió dels dirigents més destacats d'Estat Català a l'exili francès i que, en principi, havia d'arranjar les diferències que separaven ambdues fraccions. Però, en realitat, només servirà per a certificar el definitiu trencament de la formació nacionalista radical.⁴

Tres dies després de finalitzada la reunió, Vicenç Borrell presentava la dimissió del seu càrrec de secretari general, favorable avinentesa que el sector cornudellista aprofitava també per a donar a conèixer la reducció en el nombre de components del Consell Executiu que passava a quedar format per set membres, tots ells arrengrats, amb l'excepció d'Anna Murià, amb aquest sector.

El 10 d'agost Vicenç Borrell, forçat evidentment pels seus seguidors davant la posició d'inferioritat en què els deixava aquesta renúncia, no sols feia marxa enrera en la seva dimissió sinó que designava un nou Consell Executiu, format per ell mateix com a secretari general i per els altres quatre militants alineats amb el grup d'Orleans.

El nomenament de dos consells executius venia a escenificar, doncs, el que era ja una realitat orgànica incontestable, l'existència de dos Estat Català.

Acord a París entre Daniel Cardona i Joan Cornudella per a la constitució d'un "front nacional"

Tanmateix, un altre esdeveniment de molta més transcendència, el definitiu esclat de la Segona Guerra Mundial el dia 1 de setembre de 1939, deixarà momentàniament en un segon pla aquestes discrepàncies al si d'Estat Català. Políticament, l'enfrontament bèl·lic entre les potències democràtiques i els règims totalitaris era rebut amb dosis d'esperança pels nacionalistes radicals catalans que, com la resta de forces derrotades pel franquisme uns mesos abans, no dubtaven a definir la guerra civil peninsular com el preàmbul transitori d'aquest conflicte global i a lligar la seva sort amb la de les forces aliades.

Sens dubte, la difícil situació que vivia el moviment nacionalista català, derrotat a la guerra civil, dispersat a l'exili i, des de setembre de 1939, condicionat pel signe del conflicte mundial que acabava d'esclatar i, segons es demostrarà més endavant, supeditat a la voluntat de les potències occidentals,

⁴ MURIÀ, Josep M.- *Vivències d'un separatista*. Ed. El Llamp. Barcelona, 1985.

revaloritzava⁵ la figura de Daniel Cardona i li proporcionava un cert protagonisme.

El manifest de Joan Casanovas del mes d'abril representava ja una mena d'actualització en aquesta conjuntura concreta dels postulats cardonistes. Restringit el joc polític per la presència de la dictadura franquista, recuperava el seu sentit la defensa de la unió dels catalans darrera un programa nacionalista intransigent i en aquestes circumstàncies especials semblava justificat un model de lluita resistent a l'interior del territori català. Per a tirar endavant un projecte d'aquest tipus, Daniel Cardona havia començat a moure els fils amb vista a la possible creació d'un exèrcit de voluntaris catalans arreglerats amb les potències democràtiques occidentals, a l'estil de la Primera Guerra Mundial, que, a nivell exterior, suposés la internacionalització del cas català i la consideració de la reivindicació del plet nacional en un pla similar al d'altres nacions ocupades.⁶

Orgànicament, la situació del carismàtic dirigent del nacionalisme radical i la dels seus fidels seguidors era també bastant confusa. Si bé la formació dirigida per ell, Nosaltres Sols!, havia teòricament deixat d'existir integrada dins Estat Català a l'inici de la guerra civil, aquesta mai arrodonida unificació i l'expulsió mateixa de Cardona i de bona part dels seus seguidors durant la contesa bèl·lica havia provocat que la fidelitat partidària a la primigènia organització no s'hagués arribat a trencar mai del tot.

Si al manteniment d'aquesta fidelitat hi afegim la incapacitat manifesta de Joan Casanovas i la inacció de Vicenç Borrell, de les quals el líder de Sant Just es queixa de manera continuada i amarga en la correspondència d'aquests mesos, a l'hora d'avançar en la conformació del moviment unitari de resistència que tots ells defensen, quan, finalment, l'antic oficial de l'exèrcit republicà Jaume Martínez i Vendrell i els seus companys, de provada fidelitat cardonista, plantegin la possibilitat d'escapolir-se del camp de concentració i dirigir-se a Barcelona per contactar amb diversos elements que al Principat han començat a reunir-se i, d'aquesta manera, estructurar l'organització a l'interior, no és estrany que Daniel Cardona prengui en solitari la responsabilitat, sota l'aixopluc nominal de Nosaltres Sols!, de donar l'ordre de tirar endavant.⁷

Mentrestant, a l'interior del Principat, Josep Munté, que un cop acabada la guerra, seguint els consells de Joan Cornudella, en lloc de marxar a l'exili, havia decidit amagar-se, ben aviat recuperarà la relació amb alguns antics companys de redacció del portaveu de les Joventuts d'Estat Català, el setmanari *Som*, com Lluís Sabater Rossinyol (Hèctor), Enric Pagès i Montagut i alguns altres més que, sota el mestratge polític de Manuel Cruells, havien

⁵ RUBIRALTA I CASAS, Fermé.- Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Una biografia política. Ed. Afers. Catarroja, 2008.

⁶ CASANOVAS I CUBERTA, Joan.- *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1996.

⁷ MARTÍNEZ I VENDRELL, Jaume.- *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)*. Ed. Pòrtic. Barcelona, 1991.

militat durant la guerra en organitzacions d'estudiants nacionalistes com el BEN o la FNEC.⁸

Aquest grup que, pels seus components manté una estricta fidelitat cornudellista, no tardarà a entrar en contacte amb els militants que com Jaume Martínez i Vendrell paral·lelament sota les ordres directes de Daniel Cardona i les sigles de Nosaltres Sols! estaven procedint igualment a la seva reorganització a l'interior.

El desconeixement dels enfrontaments que separaven aquestes dues obediències a l'exili i, sobretot, la coincidència en els objectius expliquen la facilitat i la rapidesa per arribar a una actuació conjunta a l'interior entre aquests grups, que es concretarà en una reunió celebrada a l'inici del mes de setembre de 1939 a casa de Lluís Sabater.

Els primers dies de gener de 1940 Jaume Martínez Vendrell i dos companys més de Nosaltres Sols! retornen a Perpinyà, on són rebuts per Daniel Cardona, amb l'encàrrec de l'organització conjunta de l'interior de cercar la coordinació de la lluita també a l'exili, objectiu que implícitament suposava traslladar la unitat aconseguida en aquest àmbit on residia la direcció d'ambdós grups.

Daniel Cardona pren consciència que, amb un grup de militants fidels a l'interior, un control cada dia més visible de l'aparell d'Estat Català a l'exili i una relació fluida amb el Govern de la Generalitat que li permet una disponibilitat econòmica més gran que la seva, el paper del sector cornudellista esdevé cada vegada més important.

Anteposant les necessitats de la lluita que aconsellen una estratègia unitària, el líder de Nosaltres Sols! veu clar que cal superar rancúnies i diferències personals del passat i que, malgrat que això representi deixar al marge el recolzament a Joan Casanovas i la seva aposta pel sector borrellista d'Estat Català, convé arribar a un acord amb Joan Cornudella que asseguri la continuïtat del grup ja estructurat a l'interior i que li doni la direcció política de què es troba orfe.

Finalment, el dia 4 de maig de 1940, en un sopar celebrat, com moltes de les reunions prèvies, a casa del rellotger Joan Masot i Rodamilans, al número 39 de la Rue Marois, i al qual assistiren, per part de Nosaltres Sols!, Jaume Martínez i Vendrell, Joan Masot i Rodamilans i Daniel Cardona i Civit, i, per part d'Estat Català, Joan Cornudella i Barberà, Antoni Andreu i Abelló i Marcel·lí Perelló i Domingo, es posava fi a un llarg procés de converses, en el qual hi havien participat també altres interlocutors com Manuel Cruells, Enric Pagès, o Joan Fortuny, per citar-ne només uns quants, amb la voluntat d'arribar a l'exili a una unificació de les forces polítiques del nacionalisme radical en la línia de la que s'havia establert ja a l'interior.⁹

⁸ DÍAZ ESCULIES, Daniel.- *El Front Nacional de Catalunya (1939-1947)*. Ed. la Magrana. Barcelona, 1983.

⁹ RUBIRALTA CASAS, Fermí.- "Daniel Cardona-Joan Cornudella: el binomi que donà origen al Front Nacional de Catalunya", *Revista de Catalunya*, num.187, setembre de 2003.

En aquest sopar del dia 4 de maig, les dues parts es comprometeren a “un pacte de no agressió” que explícitament reconeixia la independència orgànica de les parts i que, per tant, no representava, teòricament almenys, ni la dissolució de l'Estat Català de Joan Cornudella ni la de Nosaltres Sols!, de Daniel Cardona.

Si bé aquest acte donava carta de naturalesa i punt de partida a la història d'una nova estructura política que més endavant serà batejada com a Front Nacional de Catalunya, cap dels allí presents en fou prou conscient en aquell moment i, per això mateix, durant molts mesos encara els seus militants s'hi referiran, simplement, com “l'organització”.

La unificació efectiva entre l'Estat Català de Joan Cornudella i Nosaltres Sols! de Daniel Cardona serà, per contra, resultat del desenvolupament d'aquesta “organització” clandestina i resistent, la primera, probablement, que sabé adaptar-se a la nova i radicalment diferent situació política del Principat després de la derrota a la guerra civil. Fou el mateix procés de lluita, al qual s'apuntaren militants que ho havien estat d'altres formacions, unit a l'encertada decisió, tal com el temps ho provaria, de mantenir la direcció efectiva a l'interior, el que, ben segur, féu possible una solidificació dels seus membres a la que no s'havia pogut arribar, recordem-ho, durant el període de la guerra.

De “l'organització patriòtica resistent” al Front Nacional de Catalunya

Pocs dies més tard de la signatura d'aquest acord, el 10 de maig de 1940, es produïa l'atac alemany a Bèlgica. L'avanç ininterromput de les tropes de l'Eix, preludi de la definitiva invasió de França, traspasarà seriosament la sempre relativa seguretat de l'exili i, en definitiva, contribuirà a precipitar la decisió dels principals líders separatistes, fonamentalment Joan Cornudella i Manuel Cruells, de retornar de manera clandestina al Principat i dirigir de manera directa l'organització resistent.

Sota les difícils circumstàncies d'aquest primer franquisme, l'objectiu de la nova organització resultava tan difícil de tirar endavant com senzill de definir: resistir.

La derrota a la guerra civil havia estat només un capítol avançat de l'enfrontament totalitarisme/democràcia que s'estava produint en aquests moments a l'àmbit internacional i, per tant, la lluita de resistència a l'interior no era altra cosa que un front afegit a aquesta mateixa guerra de contingut antifeixista.

No resulta estrany, en aquest sentit, que fins que la contesa mundial no es decanti de manera clara cap a la victòria aliada i això obligui a refondre la seva estratègia en la línia d'intentar que els vencedors lliguin el destí del franquisme amb la resta de feixismes militarment derrotats, totes les activitats de l'organització patriòtica resistent aniran dirigides durant aquests primers

anys a servir de complement i ajut a les potències democràtiques en guerra, per mitjà especialment de la realització de tota mena de tasques d'espionatge o facilitant els passos de frontera, renunciant expressament a altres accions d'agitació molt més pròpies d'una formació política.

Pocs dies després de l'arribada de Joan Cornudella i Manuel Cruells a Barcelona l'agost de 1940, es celebra una reunió plenària de l'organització en la qual es decideix dividir-la en dues branques, la política, sota la responsabilitat dels dos primers, i la militar, dirigida per Jaume Martínez i Vendrell.

Mentre a Perpinyà Antoni Andreu i Daniel Cardona, i ben aviat Jaume Cornudella i Olivé, encapçalen l'equip que canalitza a l'Estat francès el treball de l'interior i manté la responsabilitat principal de les cadenes d'evasió, al Principat s'intensifiquen les relacions amb els serveis secrets aliats francesos, anglesos, polonesos i dels Estats Units.¹⁰

La joventut dels militants resistents, que junt al factor d'haver traslladat a l'interior del Principat la direcció esdevindran els trets més característics com a organització del Front Nacional, resultarà clau per a reforçar el plantejament volgudament superador de la vella política derrotada a la contesa civil i facilitarà la relació i, fins i tot, l'estreta col·laboració en tasques activistes de molts militants provinents de cultures polítiques diferents a la del nacionalisme radical, però que, com els seus fundadors, més enllà de velles disputes i enfrontaments, veuen la necessitat d'una resposta organitzada en front de la dictadura franquista. És el cas d'alguns membres d'Esquerra Republicana, d'Acció Catalana Republicana o d'alguns partidaris del sector "trentista" de la CNT que, a partir de 1942, s'incorporaran també a les seves files.

Mentre internacionalment l'avanç alemany, ara també per territori soviètic, prosseguia de manera aparentment imparable, l'any 1941 portà les primeres detencions de militants de l'organització patriòtica resistent.

Aquest contratemps, que no frenarà el seu lent però continu creixement, contribuirà a fer més evident encara la necessitat d'aprofundir en l'estructuració d'una organització amb personalitat pròpia cada cop més diferenciada i, per tant, més allunyada d'aquell esperit inicial de simple col·laboració entre l'Estat Català de Joan Cornudella i Nosaltres Sols! de Daniel Cardona amb què s'havia beneït a l'exili el seu naixement.

D'aquesta manera, al marge de la secció militar dirigida per Jaume Martínez, es formà el primer Comitè Executiu de l'organització. I el juny de 1942, finalment, s'acordà donar nom i sigles pròpies a l'organització patriòtica que passarà a ésser coneguda des d'aleshores com a Front Nacional de Catalunya.

¹⁰ ARASA I FAVÀ, Daniel.- *La guerra secreta del Pirineu (1939-1944)*, Ed. Llibres de l'Índex. Barcelona, 2000.

Després de dos anys d'actuar amb personalitat pròpia, l'organització resistent havia aconseguit en la pràctica el que no fou possible en les converses a l'exili: la unificació en una única estructura dels grups encapçalats per Daniel Cardona i Joan Cornudella i la desaparició, per tant, de les sigles que representaven una part d'Estat Català i la històrica Nosaltres Sols!.

D'altra banda, la Secció Militar del Front Nacional no tardarà a recollir molts punts de la mística pròpia de les iniciatives orgàniques d'arrel cardonista. No en va el 29 de juliol de 1942 celebrà la sessió de constitució, en la qual els seus primers membres feren acte de jurament i signaren amb nom real el document de constitució, que, prenent com a model l'ingrés a Estat Català dels anys vint, havia rebut l'oportuna benedicció de Daniel Cardona i elegiren els caps de les seccions de l'Estat Major, sota la màxima direcció de Jaume Martínez i Vendrell.¹¹

El Front Nacional fins al final de la Segona Guerra Mundial

1942 és l'any del canvi de signe de la Segona Guerra Mundial i, ben aviat, la ininterrompuda cursa de les potències totalitàries inicia el camí de la decadència i l'esmentada reestructuració farà que l'activitat de l'organització visqui un creixement evident.

D'aquesta manera s'aniran constituint diferents comitès, com el de Barcelona, sota la direcció de Manuel Cruells; es posen els primers fonaments d'una branca que tindrà una gran transcendència en la història del Front, la Secció Universitària, inesgotable pedrera de militants; la Secció Militar continua amb les seves operacions i surt al carrer el primer full signat amb les sigles FNC.

Poc temps després del traspàs el 7 de març de 1943 de Daniel Cardona, que des del 15 de maig anterior havia tornat a Sant Just a causa de la seva inguarible malaltia, el Front Nacional recupera el contacte perdut amb el Consell Nacional de Londres presidit per Carles Pi i Sunyer.

La relació entre el Consell Nacional de Londres, que en aquesta conjuntura veia perillar la seva credibilitat davant la comunitat catalana dispersa per Europa i Amèrica per la desautorització rebuda pel President de la Generalitat Josep Irla, i el Front Nacional, que reforçava la seva posició com a únic interlocutor de les forces polítiques catalanes de l'interior, venia, per tant, molt bé a ambdues organitzacions per a monopolitzar, cadascuna en el seu àmbit, l'espai de la democràcia catalana resistent i proaliada.¹²

En aquests moments, des d'uns continguts expressament antimonàrquics i favorables a l'autodeterminació de Catalunya, el Front Nacional segons la correspondència que fa arribar a Londres, enfoca el problema de la sortida al

¹¹ MARTÍNEZ I VENDRELL, Jaume.- *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)*, op. cit.

¹² PI I SUNYER, Carles.- *Memòries de l'exili. I.- El Consell Nacional de Catalunya 1940-1945*. Ed. Curial. Barcelona, 1978.

franquisme acceptant la tesi aliada de consultes populars a breu termini després de la guerra.

A finals de novembre de 1943, però, el Front Nacional rebrà un important cop repressiu amb la detenció del seu principal líder Joan Cornudella junt a una setantena llarga de militants per part de la Brigada Político-Social, sens dubte, la caiguda fins aleshores més important d'una formació política de l'oposició que donava compte de la importància adquirida per aquesta organització durant aquells primers anys de dictadura.¹³

Un cop repressiu com aquest hagués pogut fer desaparèixer qualsevol organització clandestina en les circumstàncies en què s'havia de moure l'oposició a començaments dels anys quaranta. Sortosament per al Front Nacional, amb la victòria cada vegada més segura de les potències aliades, la conjuntura política afavoria la reorganització i l'estructuració un any abans com a branca autònoma havia deixat gairebé intacte la secció militar.¹⁴

A més, a finals de l'estiu de l'any anterior, Antoni Andreu i Abelló havia retornat definitivament de l'exili i des de Perpinyà també els primers dies de 1944 arriba a Barcelona Jaume Cornudella que passarà a formar part d'un executiu que s'ha tornat a posar ràpidament dempeus.

En uns moments marcats per la segura victòria aliada a la Segona Guerra Mundial, l'objectiu polític principal consisteix a vincular el plet català i, per tant, la continuïtat del règim de Franco, amb la sortida que es donaria a la resta de països democràtics. Això explica les contradiccions entre el plantejament superador de l'Estatut que reivindica el nacionalisme radical i el mateix Consell Nacional de Londres, i la necessària defensa de la legalitat republicana que féu realitat el text de 1932 i que el maig de 1944 apareix en el primer document d'anàlisi política fet públic pel Front.

A més d'aquests equilibris estratègics, la segura i propera victòria aliada comportarà també una altra sèrie de canvis importants per a l'organització patriòtica resistent. Així, ha perdut tot el seu significat polític l'ajut als serveis secrets occidentals com a tasca primordial i, en aquest sentit, sota l'impuls de la Secció Militar, des de mitjan 1944 el Front Nacional destinarà tots els seus esforços activistes cap a l'organització d'un seguit d'operacions, com penjades de senyeres en llocs prou centrals i emblemàtics, enganxada de pasquins, etc., alguna d'elles prou espectacular com la realitzada al temple de la Sagrada Família de Barcelona la diada de Sant Jordi de 1945, que contribueixin a posar de manifest l'existència nacional diferenciada de Catalunya.

Amb data també de 23 d'abril de 1945, coincidint amb aquest moment àlgid en general de l'oposició antifranquista, l'organització nacionalista fa sortir al carrer el número 1 del seu primer òrgan de premsa escrit a l'interior, *Per Catalunya*, al qual s'afegirà poc després, el mes de setembre del mateix

¹³ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política. 50 anys d'independentisme català*, op. cit.

¹⁴ CARBONELL I FITA, Pere.- *Tres nadals empresonats (1939-1943)*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1999.

any, la capçalera *Horitzons*, mentre a l'exili aquest mateix any apareixen els butlletins *Parers* i, sobretot, *Opinions*.¹⁵

Per la seva banda, Vicenç Borrell, retornat la tardor de 1943 a Barcelona, s'integrà plenament dins el Front Nacional i el Consell Executiu d'Estat Català, segons l'acord pres a Montalban el dia 9 de novembre de 1944, acordava per unanimitat adherir-se també a l'organització patriòtica resistent.

Des de 1944 aproximadament, amb les expectatives que la victòria aliada havia obert, la major part dels partits polítics catalans intentaran recuperar el temps perdut i reorganitzar a l'interior els rengles de les seves respectives formacions. Aquest fenomen, que posava en perill la preponderància exercida fins aleshores pel Front Nacional dins el moviment antifranquista català, tindrà el seu reflex en el Consell Nacional de Londres presidit per Carles Pi i Sunyer que entrarà en una crisi important davant les maniobres que amb la pretensió de defensar la legalitat republicana, durant aquest mateix 1944, portarà a terme el secretari general d'ERC Josep Tarradellas tot intentant recuperar el paper preeminent perdut pel Govern de la Generalitat.

Finalment, el dia 6 de gener de 1945 a París, Tarradellas aconseguia posar dempeus l'anomenada Solidaritat Catalana que feia costat al President de la Generalitat Josep Irla i que rebia l'adhesió de totes les forces catalanes de l'oposició i, sorprenentment, la d'Estat Català i la del Front Nacional.

L'adhesió a aquesta plataforma representava un recolzament decidit de la via estatutària i la reducció de l'espai polític del Front Nacional de Catalunya tant a l'exterior com dins el ventall de forces de l'interior, sacrificant els interessos partidaris en benefici d'una posició unitària que, quan encara no havia acabat la contesa mundial, es presentava com un pas decisiu per a aconseguir la tan desitjada internacionalització de la causa catalana.

La Segona Guerra Mundial durant 1945 arribava a la fi. Però, en lloc de fer possible la tan esperada caiguda de Franco, el desfermament de la guerra freda facilitarà la progressiva consolidació internacional del règim franquista.

Les dues primeres Conferències. Hivernació política del Front Nacional

Davant la nova situació i la necessitat d'adaptar la formació unitària a la nova realitat, el Front Nacional convocà el 18 d'abril de 1946 a Dosrius (Maresme) la Primera Conferència que aplegava la part més important d'una militància que, en alguns casos, per raons de la lluita clandestina, malgrat la relativa migradesa del grup, no havia tingut oportunitat d'arribar a conèixer-se personalment.¹⁶

¹⁵ VILADOT I PRESAS, Albert.- *Nacionalisme i premsa clandestina (1939-1951)*. Ed. Curial. Barcelona, 1987.

¹⁶ DÍAZ ESCULIES, Daniel.- *L'Oposició catalanista al franquisme: el republicanisme liberal i la nova oposició*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1996.

Les principals resolucions polítiques aprovades en aquesta reunió es recolliren en forma d'una declaració que insistia, tot i anar-se esvaint dia a dia les esperances d'una ràpida caiguda del règim franquista després de la victòria aliada, en una de les idees matriu del Front, la superació de les velles formacions i la necessitat d'atorgar una major preeminència a l'acció política.

De manera paral·lela a l'afirmació de caràcter polític que representà per al Front Nacional la Primera Conferència, en realitat veritable cant del cigne de l'organització en aquesta primera etapa dels anys quaranta, des de mesos enrera i com a resposta a la nova conjuntura de consolidació progressiva del franquisme, la Secció Militar preparava un salt qualitatiu en les seves accions que la caiguda produïda només unes setmanes després, a començaments de juny de 1946, s'encarregarà de tallar de soca-rel.

Aquesta caiguda, numèricament no tant important com la del novembre de 1943, però que tenia lloc en un moment polític transcendental que estava deixant pas al desencís, davant la impossibilitat de trobar relleu als militants detinguts o foragitats, ara que s'apropen els anys més negres del règim de Franco, deixarà al Front prou tocat orgànicament i orfe de seccions transcendents com la Militar o la Universitària.

En un ambient de pessimisme creixent, hom pot apreciar després de la caiguda de juny una aturada evident de la vida política del Front.

L'octubre de 1947, a l'emblemàtica residència dels Cardona a Sant Just Desvern, el Front Nacional pot celebrar encara la seva Segona Conferència. El propòsit inicial d'aquesta segona reunió de la formació nacionalista radical en el termini d'un any era el reforçament del combat polític de l'organització com a única sortida a la lluita contra un règim que, era ja prou clar, no cauria per la intervenció de forces alienes, sinó únicament com a resultat de la lluita que es desenvolupés a l'interior del país.

Per aquesta raó, el principal buit de la reunió precedent que omplirà aquesta Segona Conferència serà l'apartat orgànic, en el qual la formació resistent no té més remei que admetre la seva constitució com a "Gran Partit Nacionalista de la Democràcia Catalana". L'obligada transformació en partit polític resultava la principal prova que, superada l'etapa de la simple resistència, calia abandonar estructures orgàniques més amples i avenir-se a un combat de nou tipus, a molt més llarg termini, on l'estructura partidària, millor adaptada al combat polític, tenia moltes més possibilitats de fer forat.

1948-1954: anys d'hibernació política

Set anys de curta però intensa tasca resistencial, els que anaven des de la seva fundació a París, el maig de 1940, fins a la celebració de la Segona Conferència, l'octubre de 1947, havien estat suficients per a articular una cosmovisió pròpia i diferenciada dins el nacionalisme més intransigent i, com a

conseqüència, per a manifestar el desig de continuar mantenint unes aleshores totalment prescindibles sigles: les del Front Nacional de Catalunya.

En efecte, tot i que la transformació en partit polític assenyalava implícitament el fracàs d'una estratègia d'unificació de l'espectre polític catalanista darrera del combat antifeixista, aquesta decisió adoptada a la Segona Conferència era la millor prova de la voluntat del Front Nacional de perpetuar-se i adaptar-se a la nova i dura perspectiva, malgrat el parer contrari d'uns pocs militants com Josep Planchart i Martori que es decantaren, en canvi, per desenterrar les cendres de l'històrica formació separatista d'Estat Català.

Però la celebració de la Segona Conferència marcarà també l'inici d'una de les etapes més difícils i, ensems, més obscures de la dilatada trajectòria política del Front Nacional.

La consolidació evident del franquisme arran del desplegament de la "guerra freda" i la desfeta subsegüent del conjunt de l'oposició faran que l'activitat política durant els anys propers quedi reduïda a la mínima expressió, fins que, ja ben entrada la dècada dels cinquanta, torni a rebrotar gràcies a la renovada saba que aportaran les noves generacions.¹⁷

A partir d'aquell moment, el panorama polític a casa nostra com a la resta de l'Estat espanyol, feia evident que la lluita antifranquista no seria quelcom puntual o de curta durada. Superada, per tant, definitivament, l'etapa de la simple resistència, calia abandonar estructures orgàniques més amples i menys definides ideològicament, com ho era un front ampli de lluita, i avenir-se a una estratègia de nou tipus i, sobretot, a molt més llarg termini, on l'estructura partidària, millor adaptada al combat polític, tenia moltes més possibilitats de fer forat.

Immediatament després d'aquesta Segona Conferència, el mes de novembre de 1947, com informava el darrer número publicat del *Butlletí d'Informació Interior*, el Front Nacional tenia forces encara per a organitzar la Primera Conferència de Barcelona-Ciutat.

Aquesta seria, però, la darrera reunió de cert nivell de la militància al llarg de més d'una dècada.

En els mesos següents, la major part dels quadres militants que no són a la presó com és el cas de Jaume Martínez Vendrell, marxen a l'exili, abandonen l'activitat política o, simplement, se'ls passa avís que queden alliberats del seu compromís polític.

El Front Nacional, com la resta de formacions polítiques antifranquistes entra en un estat de profunda hibernació. Tal com asseguràvem sense exagerar en un altre indret,¹⁸ gairebé únicament Joan Cornudella i Barberà, que assisteix

¹⁷ PRIMS I VILA, Roger.- *De la foscor al desvetllament. El Front Nacional de Catalunya a la dècada dels cinquanta*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2008.

¹⁸ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política. 50 anys d'independentisme català*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2003., pàg. 199.

de tant en tant a alguna escadussera reunió del Comitè Pous i Pagès, mantindrà durant aquests anys la militància i en solitari guardarà encesa la molt dèbil espurna d'aquesta formació independentista.

En aquest sentit, el cas més il·lustratiu del tipus de militància d'aquests anys el tenim representat en el nucli lleidatà, tal com ho ha posat de manifest el treball d'investigació d'Antonieta Jarne. Tal com l'antic militant d'Estat Català i ara del Front Nacional, Joan Culleré i Ibars, que ha tornat de l'exili a les terres de Ponent l'any 1948, explica: "La militància al FNC durant aquests anys és un fet més simbòlic que real, ja que (...) les incorporacions es feien de paraula. El fet de ser-ne simpatitzant i assistir a les reunions del grup eren les úniques condicions perquè algú passés a considerar-se de facto membre del Front".¹⁹

I aquests simpatitzants lleidatans, com és el cas, entre d'altres, del mateix Joan Culleré, d'Enric Farreny, del metge pediatre Antoni Cambrodí o, més endavant, de Pere Terrado, participen decisivament al llarg d'aquests anys de silenci en fites culturals tan importants com la revista *Labor*, o en la tasca d'impulsar entitats com l'Orfeó Lleidatà, l'Alliance Française, del que cal destacar el seu grup de teatre, la secció cultural Onofre Cerveró del Sícoris Club, etc.²⁰

Aquesta debilitat de l'antifranquisme explica que un dels escassos moviments populars de contestació al règim com la vaga de tramvies de Barcelona de 1951 tingués una connotació fortament espontània i allunyada del protagonisme de les forces polítiques de l'oposició.

Responsabilitat del Front Nacional fou, en canvi, una acció més modesta, que tingué lloc el 1951: l'elaboració i el llançament de fulls volanders al Liceu, al mes de juliol, denunciant la visita a Barcelona, en plena guerra de Corea, de la Sisena Flota dels Estats Units. Arran d'aquesta acció, la policia interrogaria Joan Triadú com a presumpte responsable de la traducció a l'anglès dels fulls volanders en qüestió.²¹

Però tot i accions aïllades com aquesta, la inactivitat i l'esmoreïment polític eren la nota dominant i mentre a l'exili també el 1951, el Front Nacional signava a París la seva entrada a la fugaç plataforma unitària anomenada Coordinació Catalana,²² a l'interior l'organització maldava durant aquests anys per celebrar una mai reeixida Tercera Conferència.

L'inici del relleu generacional a mitjan dels anys cinquanta

¹⁹ JARNE I MÒDOL, Antonieta.- *L'oposició al franquisme a Lleida*. Ed. Pagès. Lleida, 1998, p. 101.

²⁰ MIR I CURCÓ, Conxita.- "Lleida, línia de front". *L'Avenç*, 126. Barcelona, maig, 1989, p.53.

²¹ FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep M.; RIBAS, Antoni.- *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Ed. La Magrana. Barcelona, 1978, pp. 123-126. PONS, Agustí.- *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Ed. Pòrtic. Barcelona, 1994.

²² DÍAZ ESCULIES, Daniel.- *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Ed. La Magrana. Barcelona, 1991, p. 211.

Cap a mitjan de la dècada dels anys cinquanta sembla començar a produir-se una lleu recuperació de l'ambient opositor antifranquista.

La primera mostra d'aquest ressorgiment serà la sortida al carrer durant l'any 1954 de la segona època de l'òrgan imprès de l'organització, *Per Catalunya*, tasca encomanada a la parella de pintors i militants del Front, Manuel Viusà i Gertrudis Galí, des de 1948 residents a París, a qui s'encarrega igualment la responsabilitat del Secretariat a l'exterior, en un clar intent de reforçar la relació amb els nuclis de militants a l'exterior.²³

Així, amb una tirada d'uns mil exemplars, l'octubre de 1954, sortia al carrer el primer *Per Catalunya* d'aquesta segona etapa, rebut a l'interior, per problemes en la distribució, de manera gairebé simultània amb el segon número, datat al desembre del mateix any.

Els setze números publicats entre octubre de 1954 i el mateix mes de 1959 resultaran transcendents per a la supervivència de l'organització i presidiran de fet la minsa activitat de l'organització frontista durant els anys cinquanta. Lectors prou coneguts de les planes del *Per Catalunya* foren durant aquesta segona època l'historiador Jaume Vicens Vives, el filòsof Josep Ferrater i Mora o l'escriptor Manuel de Pedrolo.

Joan Cornudella i Barberà era l'encarregat d'aplegar els articles que des de l'interior feia arribar a París i que, amb l'excepció d'aquells escrits redactats directament per Manuel Viusà, omplien les planes del portaveu *Per Catalunya*.

D'aquesta manera, per exemple, al número 2 de *Per Catalunya* de desembre de 1954, trobem un escrit redactat per Joan Cornudella amb el títol de "Per una política social". En realitat, es tractava de la ponència que el dirigent més destacat del Front havia presentat la primavera d'aquell any davant un reduït Consell Nacional i que, ara, recollint els suggeriments dels militants qui hi feren cap, sortia a la llum en forma d'article. Partint de la base que no es podia concebre un moviment nacionalista català sense un contingut social, es deixava constància de l'aleshores enfocament frontista de la qüestió com era la crítica a les injustícies socials del capitalisme i l'aposta per una societat més progressista, sempre des d'un punt de vista allunyat de postures estatalitzants.

Corresponia també a Joan Cornudella la paternitat de dos articles dedicats a un altre tema de força actualitat i de gran transcendència per a l'esdevenidor del país: la immigració.

En el primer article escrit probablement després de la guerra que abordava aquesta problemàtica titulat "El problema de la immigració",

²³ Com ha recordat fa poc Robert Surroca foren també Manuel Viusà i Gertrudis Galí els responsables del titulat com a *Full d'Informació per a les Delegacions*, butlletí utilitzat precisament per mantenir el contacte amb les respectives representacions del Front Nacional a diversos països d'Europa i d'Amèrica. SURROCA I TALLAFERRO, Robert.- *Prensa catalana de l'exili i de l'emigració (1861-1976)*. Ed. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2004, pàg. 161-162.

publicat el gener de 1957, situava l'origen del corrent immigratori a casa nostra en les causes de tipus econòmic i, en la línia majoritària d'interpretació que s'obrirà a posteriori respecte a aquest tema, es mostrarà no sols clarament partidari de la integració dels immigrants, sinó també que “la immigració forma una massa obrera que cal captar per al nacionalisme”.

I, un any més tard, l'abril de 1958, en un segon article titulat “Insistent sobre el problema de la immigració”, el Front Nacional a través de la ploma de Joan Cornudella reivindicarà l'augment del nivell de vida i del nivell cultural de l'immigrant per compenetrar el seu combat amb el del nacionalisme.

Dins el Front Nacional la reaparició del portaveu *Per Catalunya* resultarà determinant per a donar inici a un important relleu generacional entre els patriotes resistents de primera hora i una nova generació de militants, captats en la majoria dels casos en els medis universitaris.

És el cas, per exemple, de Joan Cornudella i Feixa, però també i com a conseqüència directe del treball de captació del fill gran del dirigent més destacat de l'organització, de Robert Bargalló, Jordi Casas-Salat i Fossas, Jordi Vila i Foruny, Joaquim Ferrer i Mallol, Lluís Porqueres, Jordi Fontdecaba, Carles Ossorio, etc.²⁴

L'entrada d'aquests militants es fa molt aviat palesa amb seccions pròpies a *Per Catalunya*, com la titulada “Tribuna de la Joventut” o amb articles dedicats a l'ensenyament i a la problemàtica universitària. Alguns d'ells, a més, d'una manera discreta però activa, participen en la Primera Assemblea Lliure d'Estudiants que tingué lloc al Paraninf de la Universitat de Barcelona el 21 de febrer de 1957.

I en col·laboració amb altres estudiants de la UDC i el MSC, els joves militants del Front posen novament dempeus la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC), que després de la sortida d'aquest darrer partit, va quedar pràcticament sota el seu control absolut.

A més, a l'escalf d'aquestes noves incorporacions, poc a poc, bona part dels militants de primera hora incorporats durant els primers anys de la dècada dels quaranta i que havien refredat o, simplement, abandonat la seva col·laboració amb l'organització recuperaran el seu interès i la seva participació en les qüestions del partit.

Ens referim a Antoni Malaret i Amigó, Pere Carbonell i Fita, Jordi Cardona i Gelabert, Baltasar Toll, i en menor grau, a anteriors dirigents com Antoni Andreu i Abelló, Manuel Cruells i Pifarré o Jaume Martínez i Vendrell.

Els símptomes de recuperació del moviment d'oposició antifranquista són cada cop més evidents, i als esdeveniments universitaris ja esmentats de febrer de 1957, cal afegir el mateix any una segona vaga d'usuaris del tramvia, en la

²⁴ “Els joves del Front Nacional de Catalunya”. MANENT I SEGIMON, ALBERT.- *Retorn a abans d'ahir. Retrats d'escriptors i de polítics*. Ed. Destino. Barcelona, 1993, pp. 117-128.

qual el Front Nacional, a diferència de 1951, ha estat capaç d'editar i distribuir vint mil fulls volanders, com la resta de l'oposició amb l'excepció del PSUC, sense signar.

Responent també a aquesta conjuntura ascendent, el 28 de juliol de 1957, es reuní el Consell Nacional del Front que decidí, una vegada més, convocar per a la tardor una Tercera Conferència del partit i constituir un consell executiu restringit de tres membres.

Malgrat certes reticències sobre la forma a partir de la qual el Secretari General d'Esquerra Republicana havia aconseguit l'elecció com a President de la Generalitat l'agost de 1954, el Front Nacional mantindrà des de mitjan dels anys cinquanta una estreta i continuada relació amb Josep Tarradellas i Joan que es perllongarà fins al definitiu restabliment de la institució que representava l'octubre de 1977.

En aquest sentit, la figura del president de la Generalitat no tardarà a convertir-se en l'interlocutor vàlid al redós del qual gira la política del Front com a alternativa de recanvi al franquisme i com a màxim representant de les institucions nacionals catalanes, FNC li serà sempre una especial fidelitat.

D'aquesta manera, si des del moment del seu nomenament el delegat a París del Front d'aquests anys, Jaume Castells, manté una intensa relació epistolar amb Josep Tarradellas, abans fins i tot que aquest tingui temps de traslladar la seva residència oficial de París a Saint-Martin-le-Beau, a començaments de juny de 1956 una delegació de l'organització encapçalada per Joan Cornudella i Barberà, a qui acompanyen Manuel Viusà i Camps i Jaume Cornudella i Olivé, té l'ocasió de realitzar una primera visita al nou President de la Generalitat.

Nogensmenys, la fidelitat a unes institucions i la percepció que es podien utilitzar millor en benefici del combat polític de Catalunya no impediran durant molts anys una bona colla de discrepàncies respecte a l'orientació política poc nacionalista que, segons l'organització nacionalista radical, portava i portarà a terme la persona concreta encarregada de representar-les.

Per la seva part, a l'interior, l'any 1958, l'anomenat Consell de Forces Democràtiques de Catalunya, més conegut, per la personalitat que el presidia, com a comitè Claudi Ametlla, havia ocupat el lloc que la mort de Pous i Pagès havia deixat vacant. Però, ja fos pel manteniment de l'exclusió dels comunistes del PSUC, per la confusa i contradictòria situació d'ERC, per les reticències de Josep Tarradellas respecte d'un organisme que no controlava, o per tot plegat en general, el fet cert és que aquest organisme continuà al llarg de la seva trajectòria amb l'apatia amb què havia viscut l'anterior comitè.

La seva posició massa favorable a l'acceptació de la legalitat republicana sense cercar vies que anessin més enllà, junt a l'apatia i manca d'operativitat, serà la causa principal de les fortes discrepàncies del Front Nacional respecte a aquesta plataforma antifranquista, qüestió, però, que mai

no fou obstacle per participar a les reunions amb la resta de partits de l'oposició, amb l'excepció dels comunistes del PSUC.

Paral·lelament al procés de redreçament a l'interior, el Secretariat a l'Exterior del Front Nacional intentarà reorganitzar a finals de 1956 les delegacions americanes del partit, fins a un total de nou, sota la responsabilitat de veterans militants del catalanisme radical com Josep M. Xammar i Sala i Marcel·lí Perelló i Domingo, a Mèxic, o Antoni Blàvia i Esquirol, a Xile, Fivaller Seras i Lleonart, Argentina; Francesc de Paula Marqués i Llari i Enric Frangioni, Brasil; Salvador Carbonell i Puig, amb subdelegació a l'Havana de Miquel Baltà, a Cuba; Agustí Moliné, a Colòmbia; Antoni Albinyana, a Equador; Pere Clua i Joan Montllor, als Estats Units i Josep Capdevila, a Veneçuela. A Londres, per la seva banda, Pere Mitjà i Figueres i Josep Ibàñez, seran els principals responsables d'una publicació titulada *Catalans News* on hi figura l'afegit de "Front nacional de Catalunya. Delegació a la Gran Bretanya" i des del 1947 apareixerà fins el 1951.²⁵

Tots aquests nuclis havien estat precisament els principals responsables de l'adhesió del Front Nacional al Consell Nacional Català, que des de posicions que anaven clarament més enllà del marc estatutari, sota la presidència de Josep Maria Batista i Roca, havia sorgit a Mèxic arran de la convocatòria de la primera Conferència Nacional Catalana, el setembre de 1953.

I com si la policia volgués certificar també l'evident reviscolament de les activitats polítiques del Front Nacional des de mitjan dels anys cinquanta, el 22 de maig de 1958 els agents de la *Sexta Brigada Regional de la División de Investigación Social* detenien dos col·laboradors d'aquesta formació, Josep Soler i Sánchez i Francesc Forner i Hernández i el dia següent el seu dirigent Joan Cornudella i Barberà.

A Josep Soler se l'acusava de guardar a casa seva quatre exemplars del *Per Catalunya* i altres diaris il·legals, mentre que a Francesc Forner i a Joan Cornudella se'ls responsabilitzava de l'edició i distribució d'aquest setmanari.

El Front Nacional edità ràpidament un full volander denunciant aquestes detencions i el cas tingué un cert ressò públic. Finalment, després de passar algun temps a la presó, Francesc Forner i Joan Cornudella serien absolts mentre que Josep Soler seria condemnat a 2 mesos i un dia pel delicte de "publicació clandestina", temps ja acomplert en període preventiu.

El Front Nacional durant els primers anys de la dècada dels seixanta

A finals dels anys cinquanta, la "campanya contra Galinsoga", iniciada el juny de 1959 i que trobà continuïtat en els Fets del Palau de la Música a

²⁵ SURROCA I TALLAFERRO, Robert.- *Prensa catalana de l'exili i de l'emigració (1861-1976)*, op. cit., pàg. 26.

començament de 1960, constituirà l'esdeveniment fins aleshores més transcendental del desenvolupament del moviment nacionalista català.²⁶

El Front Nacional de Catalunya, que hi havia participat activament, sortirà sens dubte beneficiat de l'embranchida que aquests esdeveniments provocaran en el conjunt del moviment nacionalista català. No per casualitat, quan encara no s'havien apaivagat del tot els estralls de la campanya, el dia 24 d'abril de 1960, es trobava en condicions de convocar un Consell Nacional, que per la consolidació orgànica d'una formació ja totalment reorganitzada, tot i no figurar amb aquest nom, esdevenia aquella tercera conferència que no havia tingut capacitat de convocar durant la dècada dels anys cinquanta.

Aquest Consell Nacional aprovà dos documents, respectivament titulats *Informe sobre la situació actual* i *Declaració adoptada pel Consell Nacional del F.N. de C.*, que durant bastants anys sintetitzaran el contingut ideològic principal de l'organització radical.

L'*Informe sobre la situació actual* s'estructurava en dos apartats: un primer dedicat a una anàlisi de la conjuntura que recollia fets econòmics tan decisius com el Pla d'Estabilització de 1959 o la formació del Mercat Comú Europeu; la situació del règim, on destacava l'ascens de l'Opus Dei; i una previsió de futur sobre els possibles elements i contradiccions que podrien provocar la crisi del franquisme. Respecte de l'oposició, constatava la desaparició pràcticament total de les forces polítiques anteriors a la guerra civil i el fracàs dels polítics de l'exili i la seva pèrdua de liderat en favor dels líders de l'interior.

Igualment remarcava, com era fins a cert punt lògic, la revifalla de la consciència nacionalista i la necessitat de projectar el que el text definia com a "la força de la catalanitat".

La segona part d'aquest *Informe sobre la situació actual* intentava definir la política concreta a desenvolupar pel Front a partir d'aquest moment. Definia el Front com a "radicalment nacionalista" i, el que resultarà més transcendental, assenyalava com a objectiu principal d'aquesta formació l'assoliment de la independència política, punt que la diferenciava de la resta de partits, i la feia especialment atractiva per a una joventut catalana que no havia conegut la davallada de la guerra civil i esdevenia la principal responsable d'un imprescindible relleu generacional i del manteniment diferenciat de la nació catalana.

La *Declaració adoptada pel Consell Nacional del F.N. de C.*, per la seva banda, aprovada, segons s'explica en el seu preàmbul amb la intenció de "posar en ordre la nostra ideologia", ratifica aquests plantejaments polítics, aborda de manera prou especial diversos continguts relacionats amb la qüestió social des d'una posició tènue socialitzant, estableix la política d'aliances del Front Nacional preferentment amb d'altres formacions d'àmbit català i democràtiques

²⁶ Sobre aquests fets, cal consultar, CREXELL I PLAYÀ, Joan.- *Els fets del Palau i el Consell de Guerra a Jordi Pujol*. Ed. La Magrana. Barcelona, 1982 i ESPAR I TICÓ, Josep.- *Amb C de Catalunya. Memòries d'una conversió al catalanisme (1936-1963)*. Ed. 62. Barcelona, 1994.

i respecte al tema de la immigració el quart punt de la declaració recollirà un lema que farà forat dins l'organització com serà el que “el treball dona carta de naturalesa”.

En resum, per mitjà d'aquests documents, aquest transcendental Consell Nacional, en un context on circulava clandestinament una proposta nacionalista radical com era l'obra de Mossèn Armengou, *Justificació de Catalunya*,²⁷ apostava decididament per introduir per primera vegada en els ja gairebé vint anys d'història del Front un decidit i clar pronunciament en favor de la independència política.

Com a resultat, doncs, del desenvolupament del moviment nacionalista produït els darrers anys i deixada enrera la conjuntura en què sorgí el Front com a organització del conjunt del nacionalisme català i en la qual, per tant, aquest punt podia resultar un obstacle, era hora de tornar a reivindicar la independència com a clau definidora de l'espai que, almenys a l'interior, l'organització nacionalista radical ocupava en solitari.

Com teníem ocasió de subratllar des d'una visió històrica global del moviment independentista català, amb aquesta declaració el Front Nacional portava endavant una decisiva superació de la manca de definició històrica de l'anterior corpus ideològic com ho prova l'arraconament mateix a partir d'aquests anys en el ús del terme separatista i la seva substitució pel molt més clarificador d'independentista.²⁸

I no podem oblidar tampoc un altre element profundament renovador que s'impulsava mitjançant aquestes dues ponències: la clara assumpció, tot i algunes contradiccions fins a cert punt lògiques en aquell moment, dels Països Catalans com a àmbit incontestable de la nació catalana.²⁹

En el capítol orgànic, aquest Consell Nacional d'abril de 1960 facilitaria l'entrada a la direcció de les noves generacions incorporades des de la universitat a mitjan anys cinquanta.

Així, Joaquim Ferrer i Mallol, Jordi Vila i Foruny i Joan Cornudella fill, als quals de vegades s'afegia Jordi Casas-Salat, foren elegits membres del Consell executiu i cada setmana o cada quinze dies es reunien al Passeig de Gràcia cantonada Aragó i discutien les qüestions partidàries. A més existia també una mena de Consell Nacional restringit, del qual formaven part altres militants, aquests de la primera generació, com Antoni Malaret, Jaume Martínez o Joan Cornudella pare.

²⁷ NOGUERA I CANAL, Josep.- “Mn. Josep Armengou (Berga:1910-1976) un pensament al servei de l'Església i del nacionalisme català” a *Afers*, núm. 13, Catarroja (País Valencià) 1992, pp. 177-190.

²⁸ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Breu història de l'independentisme als Països Catalans*. Pagès editors. Lleida, 2020, p. 86.

²⁹ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*, Ed. La Magrana. Barcelona, 1988, p. 64.

Durant els primers anys de la dècada dels seixanta el cicle de noves incorporacions procedents, fonamentalment, de la universitat serà testimoni d'una nova i decisiva empenta.

Parlem de Josep M. Ferrer i Ferrer, Joan Armet, les germanes Eva i Blanca Serra, Josep M. López Llaví, els germans Rafael i Carles Castellanos³⁰ o Carles Jordi Guardiola que sota la influència, entre d'altres factors, de la penetració del marxisme i de l'extensió de la consciència del marc de Països Catalans que viurà la societat catalana d'aquesta dècada, radicalitzaran el discurs i protagonitzaran pocs anys més tard la primera escissió important dins l'organització independentista.

Com a resultat d'aquestes incorporacions, el Front Nacional podrà estructurar una secció universitària, l'activitat principal de la qual anirà dirigida a la catalanització de la Universitat a tots els nivells, participant, per exemple, durant el curs 1960-1961 de la campanya per a la creació d'una càtedra de llengua catalana.

La consolidació d'aquest nucli d'estudiants facilitarà la creació del Bloc d'Estudiants Nacionalistes que poc a poc anirà creant una dinàmica pròpia dins el partit. Així, per exemple, els membres del BEN entren en contacte amb sectors estudiantils del País Valencià³¹ i el maig de 1961 es troben en disposició d'editar un butlletí batejat sota aquestes mateixes sigles de BEN, del qual només sortirà al carrer un segon número el primer trimestre del curs 1961-1962.

Com a resposta al creixement evident experimentat per la formació independentista durant els primers anys de la dècada dels seixanta, el Front Nacional intenta tirar endavant també una sèrie d'accions que tenen en comú la voluntat de mobilitzar l'opinió pública en general, moltes vegades arran de problemes que afecten la llengua i la cultura catalanes.

A tall d'exemple, l'octubre de 1962, sota les sigles JNC, d'una inexistent Joventut Nacionalista Catalana, amb les quals es vol donar la imatge d'un arrencament d'aquest sector a l'entorn del Front i alhora despistar la policia, una sèrie de militants afegeixen els noms de Lluís Companys, Manuel Carrasco i Formiguera i Joan Peiró a la llista de "màrtirs" que figura a la Catedral, i escriuen una carta al bisbe de Barcelona per a que tingui en compte totes les víctimes de la Guerra Civil.

Un més després, despleguen els seus esforços contra Ignasi Agustí, l'escriptor català director de la revista *El Español*, que havia contestat en un article titulat "Soplomería, equívoco y subversión" una carta on sol·licitaven al ministre Fraga Iribarne l'ensenyament del català a les escoles; i, sobretot, tiren endavant una campanya de recollida de signatures, recolzada per un manifest de cent personalitats i intel·lectuals de diferents camps, trameses al vice-

³⁰ Podem apropar-nos a l'experiència política personal dins el Front Nacional d'un militant tan destacat durant aquesta dècada com Carles Castellanos i Llorens, gràcies al seu llibre de memòries titulat, *Reviure els dies. Records d'un temps silenciats*. Pagès editors. Lleida, 2003.

³¹ FERRÉ I TRILL, Xavier.- *Abans i després de "Nosaltres els valencians". Moviment polític de construcció nacional als anys seixanta*. Ed. Curial. Barcelona, 2001.

president del Govern Agustín Muñoz Grandes, sol·licitant la normalització del català i que des de començaments de 1963 centrarà durant molts mesos l'atenció preferent de l'organització independentista.³²

El lent però constant creixement de l'organització tindrà el seu reflex igualment en l'eixamplament de les bases d'enquadrament. A finals de 1963, el 24 de novembre més concretament, sota la iniciativa d'un altre militant que formarà part de l'escissió que donarà origen al PSAN, Enric Padrosa i Campderrich, es convoca la primera reunió de la Secció de Coordinació Comarcal.³³

Es igualment Enric Padrosa un dels responsables de la creació durant aquests mesos d'una secció sindical de la qual formen part també altres militants del Front recentment incorporats com Josep Ribas, Agustí Barrera³⁴ o Teresa Maduell que no tardaran en participar en les experiències obreres que van obrint-se pas a l'entorn de les comissions obreres.³⁵

Producte també d'aquesta consolidació orgànica, el Consell Nacional té l'oportunitat, després de la transcendental assemblea d'abril de 1960, de tornar-se a reunir en un termini de temps relativament breu.

Així, el 26 de febrer de 1961 el màxim òrgan de representació encomanarà al Consell Executiu un informe de conjuntura que completi els dos documents anteriors, ara publicats gràcies novament als esforços esmerçats a París per Manuel Viusà, i que finalment veurà la llum el juny del mateix any amb el títol *Informe sobre la situació política*, on, com a qüestió més rellevant, es concreten set punts mínims que constitueixen l'alternativa tàctica del Front al règim de Franco.

I tan sols un any més tard, el 15 de juliol de 1962, torna a ésser convocat el Consell Nacional i amb l'elecció dels 25 consellers, membres de ple dret d'aquest consell, es podia donar per acabat el procés de reorganització de la formació independentista iniciat arran del seu redreçament a mitjan dels anys cinquanta.³⁶

³² CREXELL I PLAYÀ, Joan.- *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*. Ed. La Magrana. Barcelona, 1998. GUARDIOLA I NOGUERA, Carles-Jordi.- *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans (1939-1977)*. Ed. La Magrana. Barcelona, 1980.

³³ PADROSA I CAMPDERRICH, Enric.- "El meu Front Nacional de Catalunya", *Debat Nacionalista*, núm. 24-25, primavera 1995.

³⁴ BARRERA I PUIGVÍ, Agustí.- "Aproximació a la història del Front Nacional de Catalunya (1939-1977). *Debat Nacionalista*, 24-25, primavera 1995, pp.30-32.

³⁵ MEROÑO I CADENA, Pere.- *Història del sindicalisme nacional als Països Catalans (Del SOCC a la COS) -1958/1989-*. Ed. El Mèdol. Tarragona, 2001, p. 58. RUBIRALTA CASAS, Fermí.- "El PSAN i el sindicalisme d'àmbit nacional: oportunitat desaproveitada o incapacitat històrica". *Sindicat Nacional*, núm. 2, gener de 1999.

³⁶ Els 25 membres que formaven part d'aquest ja totalment reorganitzat Consell Nacional de l'any 1962 eren, per ordre alfabètic, els següents: Antoni Andreu i Abelló; F. Bosch; Pere Carbonell i Fita; Jordi Cardona i Gelabert; Jordi Casas-Salat; Magí Colet; Joan Cornudella i Barberà; Joan Cornudella i Feixa; Manuel Cruells i Pifarré; Fèlix Cucurull i Tey; Joan Culleré; Francesc Espriu i Puigdemolas; Josep M. Ferrer i Ferrer; Joaquim Ferrer i Mallol; Antoni Malaret i Amigó; Jaume Martínez i Vendrell; Pere Narbona; P. Pérez; Lluís Porqueres; Domènec Ramon; Baltasar Toll; Jordi Vila i Foruny; Joan Vilalta i Manuel Viusà. Per a ésser membre de ple dret d'aquest Consell calia haver estat proposat com a mínim per uns altres dos

Al llarg d'aquests anys, el Front Nacional no ha perdut mai el contacte amb el president de la Generalitat, ja sigui per carta, per mitjà dels representants del Front a l'Estat francès o gràcies a la visita d'alguna destacat dirigent o d'alguna persona de confiança i la seva posició sobre el paper a desenvolupar per la Presidència de la Generalitat no ha variat, malgrat les tèbies i claudicants posicions nacionalistes de la persona que la representa, posades de manifest amb el "Missatge" de 1961.

Durant aquestes anys tampoc ha variat substancialment la posició del Front sobre el Comitè Ametlla i per tal d'afavorir l'entesa unitària de tot antifranquisme catalana, intenta deixar de banda tot maximalisme i no posa, per exemple, cap mena d'inconvenient a acceptar el restabliment de l'Estatut de 1932 per tal d'arribar a un acord amb la resta de l'oposició.

L'evolució del Front Nacional al llarg dels anys seixanta: primera declaració socialista i política unitària sense exclusions

Mentre prossegueix la recollida de signatures sol·licitant la normalització del català, durant el 1964 el Front Nacional tira endavant una campanya, en la qual, fonamentalment per mitjà de la col·locació de cartells engomats al carrer, intenta oposar al lema oficial "25 años de paz" la denúncia del règim dictatorial mitjançant la denúncia dels "25 anys d'opressió".

D'aquests esforços se'n fan ressò ben aviat les pàgines d'un nou butlletí de la formació independentista que, amb el nom d'ARA, surt al carrer a partir de febrer de 1964, tot i no aparèixer signada pel Front fins el número set corresponent als mesos de febrer i març de 1965.

Sota la responsabilitat de Joaquim Ferrer i Mallol i de Jordi Vila i Foruny, que s'encarreguen de l'enllaç entre l'executiu responsable de la redacció i l'aparell de propaganda, que porta endavant l'edició i la distribució, ARA omplirà el buit existent des de la desaparició del *Per Catalunya* a finals de la dècada passada.³⁷

Des de la primavera, el Front Nacional participa a la comissió que, junt a altres partits de l'oposició, prepara la celebració de l'11 setembre, que enguany coincideix amb el 250 aniversari de la caiguda de Barcelona a mans de les tropes de Felip V. Tal com explicà Robert Surroca en un article dedicat a aquest esdeveniment, la manifestació convocada al lloc on s'alçava, fins que

consellers. El càrrec era vitalici i es mantenia el sistema de cooptació. RUBIRALTA CASAS, Fermí.- *El nuevo nacionalismo radical. Los casos gallego, catalán y vasco (1959-1973)*, Ed. Gakoa. Donostia, 1997, pp. 63-64.

³⁷ Per raons de continuïtat militant, el primer exemplar publicat amb la denominació ARA apareix amb el número 2, mentre que l'exemplar inicial cal atribuir-lo al *Full d'Informació de Joventut Nacionalista Catalana* de febrer de 1963. Sobre les característiques tècniques d'aquesta publicació, CREXELL I PLAYÀ, Joan.- *Prensa catalana clandestina (1970-1977)*. Ed. Crit. Barcelona, 1977, p. 40.

les autoritats franquistes la retiraren, l'estàtua de Rafael Casanova, fou tot un èxit.³⁸

Precisament a l'ARA número 5, de setembre-octubre de 1964 que donava compte d'aquesta reeixida manifestació de l'Onze de Setembre i de les detencions produïdes, hi apareixia per primera vegada el lema "Per Catalunya lliure i socialista".

Però fins al número 8 de l'ARA, d'abril-maig-juny de l'any següent, no apareixeria una breu justificació del nou lema, tot argumentant que: "Per Catalunya Lliure i Socialista és com un resum de Front Nacional de Catalunya. Creiem que l'esperit d'aquestes paraules és compartit per molta gent del nostre país, encara que no militin en els nostres rengles. La circumstància política actual demana cada vegada més l'esforç i la col·laboració de tots. Una de les formes de lluita avui és ajudar les persones que ens volten a assolir una actitud política justa i conseqüent".

Aquest era el resultat de les resolucions aprovades pel Consell Nacional reunit el 24 d'abril de 1965, en el qual la major part dels seus dirigents es mostraren favorables a una definició socialista, derivació lògica del contingut social recollit a l'article sisè de la Declaració de Principis de 1960 que des d'un contingut solidari i anticapitalista es trobava més a prop dels postulats laboristes que no pas del marxisme.

Aquest Consell Nacional dedica un apartat especial a les publicacions del partit, en les quals destaca, una vegada més, el paper de Manuel Viusà a París, que permet el control de *Foc Nou*, la revista de la Joventut Catalana del Casal Català de la capital francesa, o el control exercit per part del Front de l'editorial Edicions d'Aportació Catalana.³⁹

Sota la pressió d'una conjuntura cada cop més radicalitzada del moviment antifranquista català, en la qual les tendències obreristes i socialitzants gaudeixen d'una certa nomenada i de la penetració d'aquesta certa moda entre la base jove del Front que a través de la Universitat anirà fent seus de mica en mica els continguts d'un tant desconegut com atractiu doctrinarisme marxista, amb aquesta sobtada autodefinició socialista la direcció del Front Nacional no volia quedar-se enrera intentant deixar ben clara la seva posició progressista respecte a la qüestió social.

Era aquest el sentit, per exemple, de la campanya encetada en el marc de les reivindicacions obreres, un increment general del 25 per cent dels sous i l'establiment del salari mínim de 250 pessetes junt a d'altres punts més

³⁸ SURROCA I TALLAFERRO, Robert.- "L'Onze de setembre de 1964". *L'Avenç*, núm. 80, març de 1985, p. 10.

³⁹ Respecte al capítol de publicacions controlades pel Front Nacional durant aquests anys, cal afegir la publicació a París del setmanari *Som*, que tot i aparèixer com a butlletí de l'Institut Sardanista Folklòric Catalunya-France es trobava sota el control de la formació independentista que la utilitzarà per a donar a conèixer diverses informacions de l'interior i l'exterior, i sobretot per a publicar-hi diverses biografies com la dedicada al President Companys en el número 1 de l'any 1965, en la commemoració del 25 aniversari del seu afusellament, o la del número 3 del 1968, que recollia la de Francesc Macià.

generals com la llibertat de sindicació, l'escala mòbil de salaris o l'amnistia per als presos polítics i els exiliats.

Arran d'aquesta iniciativa, recolzada a partir de diferents articles al portaveu ARA o mitjançant la distribució al carrer de fulls volanders, serien detinguts els dies 11 i 13 de gener de 1965 tres militants del Front, Carles Castellanos, Agustí Barrera i Joaquim Ferrer i Mallol, que després de ser interrogats i torturats ingressaren a la presó Model de Barcelona i quedaren en llibertat provisional el 31 del mateix mes.

Esdeveniments tan rellevants el març de 1966 com la famosa Caputxinada, a la qual hi assistiren, tot i no haver-hi estat convidats, diversos estudiants del Front Nacional i que donà pas a experiències com l'anomenada Taula Rodona, que aplegava per primera vegada totes les organitzacions antifranquistes sense exclusions, i, sobretot, la constatació de la importància creixent que va adquirint el PSUC, resultaran determinants per convèncer definitivament el Front Nacional que no és possible avançar en la lluita opositora sense la participació d'aquesta força política.⁴⁰

De fet, des d'aquest moment el Front Nacional serà una de les formacions polítiques catalanes que apostarà més decididament per l'acceptació del PSUC dins els rengles de l'oposició i el seu paper serà determinant per a que arribi a fer-se realitat una política realment unitària de tot l'antifranquisme català.

Ja a la primavera de 1966 el Consell Executiu, mitjançant una nota en la qual es mostrava d'acord amb "propiciar l'entesa entre les diverses organitzacions polítiques i sindicals de la clandestinitat per a la creació d'una possible unitat d'acció", desautoritzava la participació dels seus militants en el Secretariat d'Orientació Catalana, un intent de plataforma unitària sorgit per superar l'esmoreït Comitè Ametlla, però que insistia en l'exclusió del comunistes del PSUC.⁴¹

El decidit impuls a la política unitària de l'oposició, amb el suport de la jove base universitària que en aquests moments comença a covar la dissidència que portarà a la seva sortida de la formació poc més tard, tindrà una concreció molt més aprofundida en una declaració del Consell Executiu de gener de 1967, publicada a l'ARA número 12 d'aquell mateix mes. El Front Nacional impulsarà així una estratègia que reivindica una política de concentració nacional com a base d'una adequada institucionalització del plet català, sota el lema de "La unitat passa per l'acció".

La defensa d'una política unitària de tota l'oposició catalana és evident que es troba al darrera d'aquesta important declaració, per mitjà d'una fórmula de concentració nacional que permeti una base adequada per a la institucionalització del Principat.

⁴⁰ Sobre la Caputxinada i especialment sobre el paper del Front Nacional a la Taula Rodona, cal consultar el quart apartat del llibre de Joan Crexell i Playà, *La Caputxinada*. Ed. 62. Barcelona, 1987, pp. 113-117.

⁴¹ Sobre aquesta plataforma unitària no reeixida i la posició al respecte del president de la Generalitat Josep Tarradellas, BENET I MORELL, Josep.- *El President Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*. Ed. Empúries. Barcelona, 1992, pp. 116-117.

A partir d'unes prou laxes formulacions dels drets que figuren a la carta de les Nacions Unides, les bases d'aquesta proposta s'aniran desenvolupant durant aquest any 1967, concretant-se en la reivindicació d'un règim de llibertats entre les que figuri el dret a l'autonomia i, especialment, en la defensa cada cop més convençuda i aferrissada de la necessitat d'una posició que superant tot dogmatisme permeti la participació del PSUC junt a la tasca opositora de la resta de l'antifranquisme català.

Tanmateix, tant la tímida declaració socialista de 1964 que, de fet, havia produït l'abandó de la formació independentista per part d'algun militant, com fou el cas de Macià Alavedra, com l'aposta per d'obrir els braços de l'oposició democràtica als comunistes del PSUC provocà alguns desacords dins l'organització independentista i l'allunyament del Front pel que ell entenia "deriva socialitzant", d'un quadre històric, fundador de l'organització i conseller nacional fins el 1966, com era Manuel Cruells i Pifarré.⁴²

D'altra banda, per fer possible més endavant la unitat de l'antifranquisme català resultaran decisius diversos actes sectorials durant aquesta conjuntura, en els quals el conjunt de l'oposició participà de forma plegada preparant el que ben pocs anys més tard esdevindrà una acció general conjunta. És el cas de l'Acte contra la repressió, organitzat el 26 d'octubre de 1966 pels estudiants de la Universitat de Barcelona al vestibul de la Facultat de Dret i, en el qual, entre altres noms, es llegí l'adhesió de Joan Cornudella i Barberà; i, sobretot, uns mesos després, el dia 3 de març de 1967, a la mateixa facultat, el de l'homenatge que va rebre el doctor Jordi Rubió i Balaguer.

La resposta repressiva, però, no es féu esperar. Si pel primer d'aquests dos actes, Joan Cornudella esperava un processament junt a Joan Colomines i Puig que finalment afectà només a aquest conegut metge i militant del Front,⁴³ durant el segon, el principal dirigent del Front fou detingut junt a nombroses i rellevants personalitats de l'oposició i després d'ingressar a la Presó Model seria definitivament alliberat pocs dies després.⁴⁴

La crisi que deixarà pas al sorgiment del PSAN

Uns mesos abans, el 19 de juny de 1966, havia tingut oportunitat de reunir-se altre cop el Consell Nacional del Front.

El punt principal d'aquesta sessió del Consell Nacional anirà destinat a la lectura i discussió d'una ponència elaborada per Joan Cornudella que, amb el llarg títol de *Suggeriments per a un estudi sobre el nacionalisme català, el*

⁴² MALARET I AMIGO, Antoni.- *Retalls. Parlaments, articles i altres escrits* Ed. El Llamp. Barcelona, 1992.

⁴³ Cal afegir també que, com gairebé sempre succeïa amb els militants detinguts del Front, fou Jordi Casas-Salat l'advocat que defensà Joan Colomines davant el TOP. COLOMINES I PUIG, Joan.- *La represa de Front Nacional de Catalunya*, treball inèdit, 8 p., Diumenge de Pasqua de 2002, p. 5.

⁴⁴ COLOMER I CALSINA, Josep M.- *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*, Ed. Curial. Barcelona, 1978, vol. I pp. 281-284.

poble de Catalunya i la societat catalana en el context del món actual. Hipòtesi de treball, havia deixat enllestida l'abril de 1966 i que s'havia distribuït prèviament entre els seus membres.

La ponència, que responia a un vell desig expressat amb anterioritat en el transcendent Consell Nacional de l'abril de 1960 de posar al dia i sistematitzar d'alguna manera la doctrina nacionalista de l'organització, provocarà intervencions de rèplica, la més important de les quals tindrà com a responsable Josep M. Ferrer i Ferrer. I, de manera fins a cert punt paradoxal, en lloc de contribuir a l'objectiu pel qual havia estat redactada, deixarà prou a la vista profundes discrepàncies ideològiques i destaparà la caixa de trons en forma de crisi dins el Front Nacional que conduirà dos anys més tard al seu definitiu trencament i al sorgiment d'una nova organització independentista sota el nom de PSAN.

No va massa errat Josep M. Ferrer en una de les seves rèpliques a la llarga ponència del nostre protagonista quan afirma textualment que “és el text més fecund que s'ha produït dins el Front”, tot i que, també encertadament, matisés a continuació aquesta rotunda asseveració al·ludint a la manca de textos teòrics gairebé consubstancial als ja aleshores més de vint-i-cinc anys d'història de la formació independentista.⁴⁵

Tanmateix, aquest escrit de trenta-nou pàgines, més que un estudi sistemàtic i arrodonit, com adverteix al prefaci el seu autor, conté els elements doctrinaris, un examen de la situació i els punts de vista del principal ideòleg de l'organització, com aleshores era sens dubte Joan Cornudella i Barberà.

Des d'un enfocament gens essencialista del nacionalisme que remarca la idea de Catalunya com una “comunitat en marxa vers la seva identificació”, i després d'una sèrie de dades econòmiques sobre la realitat del país, referides però, exclusivament al Principat, tot i constatar que el creixement de la reivindicació nacionalista a les altres terres catalanes”, defineix clarament l'espai polític de la formació independentista com a “indubtable projecte de reorganització de les esquerres catalanes”, dintre d'una definició socialista que vetllí per la planificació econòmica i l'augment del producte social, mantenint en qualsevol cas “la llibertat que suposa el pluralisme” i fugint de la “seva implantació per mitjà d'un capgirament sobtat”.

Aquesta ponència “se situava clarament dins l'òptica d'un progressisme liberal”, segons l'opinió de Josep M. Ferrer i Ferrer qui presentà dos documents de rèplica titulats *Sobre la teoria i pràctica al Front Nacional de Catalunya i El nacionalisme d'esquerra i el partit que necessita*. Ambdós responien les qüestions plantejades per Joan Cornudella i sintetitzaven, per primera vegada, els trets diferenciadors més importants de la jove base dissident, és a dir, un

⁴⁵ FERRER I FERRER, Josep M.- *Per l'alliberament nacional i de classe (escrits de clandestinitat)*. Ed. Avançada. Barcelona, Ciutat de Mallorca, València, 1978, p. 43.

nacionalisme plenament identificat amb les classes populars i una estratègia en clara consonància amb un plantejament d'arrel clarament marxista.⁴⁶

Si en el primer text Josep M. Ferrer indicava ja quin era el camí a seguir pel Front, com era el de dirigir el seu nacionalisme radical cap a les classes populars, única manera de superar la seva posició minoritària dins el catalanisme, en el segon escrit feia especial esment al tipus d'estratègia a emprar, rebutjant el que considerava fins aleshores com a "política de la caça del patriota" i de "contactes a alt nivell", i demanant la seva substitució per un enfortiment del partit que deixés pas a la mobilització dels sectors populars als qui anava dirigit la seva estratègia.

Davant unes diferències polítiques tan importants entre la ponència de Joan Cornudella, que com es comprovaria més endavant responia a les posicions de la vella guàrdia dirigent i dels militants universitaris incorporats al Front a mitjan anys cinquanta, i el que defensava Josep M. Ferrer, que aplegava la jove militància dissident que havia passat a formar part del Front a partir de la dècada dels seixanta, el Consell Nacional reunit el 19 de juny de 1966, amb la intenció evident de guanyar temps i de clarificar el difícil panorama del partit, no tingué més remei que convocar el que havia d'ésser el Primer Congrés de la formació independentista i obrir així un llarg període precongressual que contribuirà a distreure i a dividir les forces de l'organització durant els mesos següents.

Deixant de banda, potser, l'aparició d'alguna nova publicació com fou el cas de *FRONT*, per part precisament de la secció universitària i que, amb el subtítol de "Per Catalunya lliure i socialista", sortí al carrer només en dues ocasions, l'octubre de 1967 i el gener de 1968, durant aquests mesos la major part dels esforços militants se centraren en la preparació del citat Congrés, del qual arriben a redactar-se un projecte de reglament i un bon grapat de ponències.

Si alguna cosa queda clara en el procés precongressual és la distància cada cop més gran que separa les dues parts enfrontades i, d'aquesta manera, més d'un any després de la darrera reunió, entre els onze punts que sintetitzen els acords del Consell Nacional convocat l'octubre de 1967 no hi trobem cap referència a l'esmentat Congrés. I és que convocar-lo hagués precipitat sens dubte un trencament que semblava inevitable.

Però, per més que s'havia volgut reconduir la discussió evitant la celebració d'aquest Primer Congrés, la situació esdevingué insostenible i davant la crisi oberta el Comitè Executiu, es veu obligat a reunir un nou Consell Nacional uns mesos després, el dia 21 de juliol de 1968, per tractar de manera monogràfica la qüestió.

⁴⁶ FERRER I FERRER, Josep M.- *Per l'alliberament nacional i de classe (escrits de clandestinitat)*, op. cit., pp. 28-51; RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*, op. cit., pp. 86-89.

Antoni Andreu i Abelló, com a dirigent històric de la formació independentista, elegit president de la mesa encarregada de moderar aquesta reunió junt a un representant de cada tendència, Enric Padrosa per la jove base dissident, i Magí Colet per part del sector històric, pronuncià un breu parlament en el qual les referències al sacrifici dels militants “morts en camps de concentració i a les llargues estades a les presons” semblaven el preludi adient de les desagradables decisions que s’havien de prendre en una assemblea on ningú no pot evitar utilitzar la paraula *crisi* per definir l’ambient que s’hi respira.

A continuació, aquest Consell Nacional assistí a la comunicació de les dues ponències que sintetitzaven el contingut principal de cada una de les dues posicions que es disputaven l’hegemonia dins el Front Nacional.

L’una, escrita i presentada per Joan Cornudella i Feixa, un text sense títol de 16 pàgines i dues més de conclusions, que ratificava els plantejaments del sector dirigent. Per mitjà de tres apartats, aquest document defenia les postures del sector dirigent del Front sense amagar la profunda diferenciació de les posicions que separaven el Front Nacional, per passar a defensar la urgència a casa nostra del combat nacionalista per sobre del plet social, rebutjar el reduccionisme de la identificació “nació=socialisme” i el socialisme leninista esgrimint l’exemple de l’URSS i reivindicar, per contra, l’encert de la política gradualista plantejada per la formació radical.

L’altra ponència, avalada amb la signatura de 75 militants per tal d’evitar, com explica el seu principal redactor Josep M. Ferrer i Ferrer, l’expulsió dels consellers que la presentaven, s’articulava per mitjà d’un text de 37 pàgines, editat un any més tard sense la pàgina introductòria, amb el nom d’*Esbós per a un plantejament teòric, estratègic i tàctic*, i defensat per Joan Armet i Coma, en representació de la jove base dissident.⁴⁷ Es tractava del primer document on d’una manera sistemàtica es plantejava la nova estratègia defensada pel sector jove dissident, basada en la unió de les lluites social i nacional, amb els Països Catalans com àmbit nacional català i que, amb algunes lleugeres modificacions, serà el document que servirà de base fundacional del nou partit d’alliberament nacional resultant d’aquesta crisi.

Un cop feta la presentació i defensa d’ambdós escrits, s’obrí un llarg torn d’intervencions per discutir el contingut d’ambdues ponències. Finalment, aconseguint almenys endarrerir una escissió que per a tothom semblava ja del tot punt inevitable, es concloué aquesta llarga reunió del Consell Nacional nomenant una comissió formada per dos integrants de cada sector per tal que intentessin “agermanar el dos documents en un de sol”.

La direcció històrica del Front té prou clar que l’escissió és inevitable però espera que l’impacte de l’escissió sigui menor al de les 75 signatures que avalaven la ponència dels joves dissidents. I tot i ésser prou conscient que la

⁴⁷Per a un anàlisi aprofundit d’ambdós documents, RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*, op. cit., pp. 108-113 i *El nuevo nacionalismo radical. Los casos gallego, catalán y vasco (1959-1973)*, op. cit., p. 148.

marxa d'aquest sector deixarà sense base el sector oficial, i recomanà fugir de tot “revolucionarisme” atribuïble a l'altre sector, persistirà en continuar assumint els objectius del socialisme i la integració dels Països Catalans, dins els paràmetres de la defensa de les llibertats democràtiques.

Les negres previsions de la reunió anterior tindran confirmació plena en la transcendental sessió del Consell Nacional, aplegat finalment el dia 25 de setembre de 1968.

La profunditat de les discrepàncies i el seu marcat caràcter ideològic havien fet impossible la fusió en un únic text de les posicions defensades en la comissió creada amb aquesta finalitat i de la qual formaren part Jordi Vila i Foruny i Joan Cornudella i Feixa per part del sector històric, i Joan Armet i Coma i Josep M. Ferrer i Ferrer en representació de la jove base dissident.

En comptes d'això, fet excepcional en aquesta mena de disputes partidàries, la comissió fou capaç de resumir les posicions d'uns i altres en un document titulat *Informe al Consell Nacional de la comissió nomenada per tal de veure d'aclarir la crisi del Front*, certificant així la “tranquil·litat” que va presidir l'escissió.

Primerament, s'hi concretaven els punts fonamental d'acord, com eren la independència nacional dels Països Catalans i la instauració del socialisme, massa genèrics, d'altra banda, per a poder servir d'avenç en un impossible enteniment i convergència.

El llarg capítol de les divergències, exposades de manera no sistemàtica, s'iniciava amb la diferent concepció del partit per part d'uns i altres, en el qual mentre Armet i Ferrer defensaven la creació d'una organització en la qual la base participés directament en la direcció del Partit, Cornudella i Vila eren partidaris de mantenir amb lleugers retocs l'estructura del Front, en base a les especials circumstàncies de clandestinitat que imposava l'existència del franquisme.

Tanmateix, les diferències més profundes es centraven en la concepció mateixa del nacionalisme i la seva relació amb el socialisme, capítol en el qual mentre els representants de la jove base dissident esgrimien la necessitat d'unir ambdós conceptes, els delegats de la direcció afirmaven que aquesta síntesi, ateses la realitat econòmica i social del país, resultava totalment utòpica.

I aquesta manca de coincidència es veia traslladada fins i tot al terreny de les vies per acabar amb la dictadura franquista on mentre Cornudella i Vila destacaven la importància d'una alternativa democràtica, Armet i Ferrer apostaven per la mobilització, direcció i l'assoliment de consciència per part de les classes populars catalanes.

La profunditat del tall que separava ambdós plantejaments, doncs, només convidava a una separació, que, d'altra banda, es produiria amb una tranquil·litat i manca de crispació poc freqüent en casos similars.

En qualsevol cas, el carisma de Jaume Martínez i Vendrell, elegit president de la mesa d'aquest transcendent Consell Nacional, ajudà a donar solemnitat a l'acte de divorci, i les seves paraules invitaren a treballar en l'elaboració d'un document de federació de les dues forces independentistes resultants, finalment reeixit sota el títol necessàriament concís d'*Acord, setembre de 1968*, per a passar els consellers a escollir entre una o altra ponència.

Segons el resultat nominal d'aquesta votació, els representants de la jove base dissident, malgrat disposar ben probablement d'un recolzament superior per part de la militància, pel particular sistema d'elecció d'aquest òrgan de direcció, quedaren en minoria dins el Consell Nacional i, gens interessats en la guerra per unes sigles que creient contraproductius per al nou projecte polític que pretenien bastir, procediren a abandonar la sala.⁴⁸

Pocs mesos més tard sorgia una nova organització, el Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN). L'escissió dins el Front Nacional es feia, doncs, efectiva.

Els consellers nacionals fidels al sector històric continuaren, però, reunits en una mena de segona part, ja en solitari, d'aquest Consell Nacional. Fou Joan Cornudella i Barberà l'encarregat d'obrir aquesta sessió, tot lamentant l'escissió i demanant un període de reflexió als dirigents reunits. I ell mateix, quan encara no havien passat ni dos mesos d'aquesta trista experiència, en un document sense títol però iniciat amb la significativa afirmació que "El procés d'expansió del F.N. de C. ha sofert un seriós contratemps", feia una anàlisi profunda de les causes i, sobretot, del que representava l'escissió per al Front.

Més enllà de la recerca de causes, entre les quals situava el fracàs dels dirigents i, en certa manera, el seu personal, i de tornar a posar de manifest el "ball de simulacre d'entesa" dels mesos darrers quan era ja evident que es tractava de dos organitzacions diferents, reconeix a la part escindida la seva claredat en els plantejament polítics.

L'aparició del PSAN trencava el monopoli exercit a la pràctica pel Front durant gairebé trenta anys dins el sector independentista i representava una més àmplia diversificació ideològica i una incontestable adaptació a una conjuntura de creixement evident de la lluita dels moviments d'alliberament nacional.

⁴⁸ La ponència oficial defensada per Joan Cornudella i Feixa i Jordi Vila i Foruny rebé finalment el vot de 21 dels consellers nacional: Joan Agut, Antoni Andreu i Abelló, Pere Carbonell, Jordi Cardona, J. Casanovas, Jordi Casas-Salat, Magí Colet, Joan Colomines i Puig, Joan Cornudella i Barberà, Joan Cornudella i Feixa, Jaume Cornudella i Olivé, Joan Culleré, Joaquim Ferrer, Antoni Malaret, Jaume Martínez, Josep Munté, Pere Narbona, Joan Rabascall, Robert Surroca, Jordi Vila i Joan Vilalta. La ponència de la base jove obtingué, pel contrari, set vots de Joan Armet, els germans Carles i Rafael Castellanos, Josep Ferrer, Enric Padrosa, J. Rossell i com a dada curiosa, el de Pere Carbonell, fill de Pere Carbonell i Fita ja mencionat pel seu vot a la ponència contrària. Carles Alabart, per la seva banda, s'inclinà per l'abstenció.

Per al moviment independentista català, s'obria, doncs, una nova fase que coincidirà amb els darrers anys del franquisme i els primers de la transició cap a un nou règim polític sense la figura del dictador.

El Front Nacional davant les noves instàncies unitàries de l'oposició

Políticament, durant els primers mesos de 1969, el Front Nacional, reduït com s'ha quedat als quadres històrics de l'organització, no pot evitar les conseqüències del debilitament que per al partit ha suposat la marxa cap al PSAN de gairebé tota la seva base jove reclutada al llarg dels seixanta. No és estrany, per exemple, que el seu portaveu ARA, tot i algun número espars com el dedicat el maig d'aquest mateix 1969 a la repressió del moviment nacionalista a Euskadi, no recuperi certa regularitat fins pràcticament al final d'aquest any.

Això no impedí que arran del retorn de l'abat Escarré al Principat, el 14 d'octubre de 1968, i de la seva mort, just una setmana després, dins una estratègia prou del gust d'aquesta històrica militància, el partit independentista tingués un cert protagonisme en els incidents que tingueren lloc durant l'enterrament i fos capaç de llançar al carrer un full volant de denúncia i un altre d'informació especial i el número 21 d'ARA, d'octubre i novembre, en el qual donava notícia d'aquests fets i es destacava la personalitat de l'abat desaparegut, sense oblidar l'annual referència a l'aniversari de l'afusellament del president Lluís Companys.⁴⁹

No obstant això, la debilitat del partit féu impossible la celebració, com s'havia acordat en la segona part del Consell Nacional del 25 de setembre de 1968, d'una nova reunió d'aquest màxim òrgan de decisió del Front el 19 de gener de l'any següent.

Finalment, amb uns mesos de retard, circumstància a la qual contribuï indubtablement el fet que el règim franquista decretés l'estat d'excepció, a conseqüència dels aldarulls provocats per la mort a comissaria de l'estudiant Enrique Ruano, el dia 24 de gener de 1969 el Consell Nacional aconseguí reunir-se de nou el 20 d'abril de 1969 a Sant Andreu de Llavaneres, segona residència del metge Joan Colomines i Puig, el qual d'aquesta assemblea sortiria elegit Secretari General, mentre que Antoni Malaret i Amigó seria el seu adjunt.

La fotografia dels assistents a la sortida de la reunió, procedent de l'exposició que l'any 1994 recordà l'heroica trajectòria d'aquesta formació, resulta prou expressiva de la realitat sociològica del Front d'aquests mesos: escapçada de la jove base i composta en exclusiva pels ja veterans dirigents de

⁴⁹ XIFRA I RIERA, Narcís.- *L'Abat Escarré. Història i mite*. Ed. Boratuna. Llorà (Gironès), 1984. SUBIRATS I TORRENT, Ramon (pseudònim de Robert Surroca i Tallafero).- "L'enterrament de l'Abat Escarré". *AVUI*, 17 de juny de 1978. SURROCA I TALLAFERRO, Robert.- "Escarré, l'Abat de Catalunya". *L'Avenç* núm. 70, abril de 1984, pp. 28-31.

dècades anteriors, com, per altra part, reconeixia l'informe de l'executiu llegit per Jordi Casas-Salat.⁵⁰

Davant aquest Consell Nacional que l'elegiria com a president, Joan Cornudella i Barberà defensà una llarga ponència de vint-i-set pàgines i quatre de conclusions, significativament titulada, *Intent de trobar un camí doctrinari apte després de l'escissió*.

Amb l'aparició del PSAN i amb el manteniment d'un règim autoritari com el franquista que amb la seva presència tendeix a radicalitzar el discurs polític de l'oposició, és evident que la situació de la vella formació independentista ha variat substancialment.

Com aquest document doctrinari posa de manifest, la competència en un mateix espai polític d'una organització que fa bandera d'una major radicalitat reivindicativa condiona seriosament d'ara endavant el desenvolupament ideològic del Front, que ha d'establir un difícil equilibri entre les posicions representatives de l'espai progressista més moderades que ha defensat històricament, i la seva intransigència nacionalista que cal expressar mitjançant un llenguatge més arrauxat que faci possible mantenir la pedrera tradicional que durant els darrers anys han conformat els sectors de joves, molt d'ells procedents del camp universitari.

Entre d'altres consideracions, Joan Cornudella nega, en clara resposta als postulats del recentment creat PSAN, "la correlació necessària entre la realització de la llibertat nacional i les formes socialistes d'estructura social" per reafirmar que la independència nacional és el primer i el més urgent dels objectius del Front Nacional i rebutjar el burocratisme i les estratègies leninistes d'arribar al poder .

Però, sens dubte, l'esdeveniment relacionat amb l'antifranquisme més important d'aquesta conjuntura serà la formació el desembre de 1969 de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, en la qual per primera vegada, tirant endavant el criteri defensat pel sector socialista de Joan Reventós i pel Front Nacional, pogueren participar els representants del grup més important de l'oposició catalana, els comunistes del PSUC, junt a l'Esquerra, la democristiana UDC i els ja esmentats MSC i FNC.

L'acord s'havia tancat uns mesos abans a la casa pairal de Joan Reventós al Vendrell, en un llarga jornada de negociacions a què ha al·ludit també en les seves memòries Joan Colomines.⁵¹

⁵⁰ *Front Nacional de Catalunya (1939-1977)*. Direcció General del Patrimoni Cultural. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Aquesta fotografia ha estat reproduïda igualment a TOUS I VALLVE, Jordi.- *Antoni Andreu i Abelló. Correspondència política de l'exili (1938-1939)*. D'*Estat Català al Front Nacional de Catalunya*. Ed. El Médol, Tarragona, 1999; COLOMINES I PUIG, Joan.- *El compromís de viure. Apunts de memòria*. Ed. Columna. Barcelona, 1999.

⁵¹ MARTÍ GÓMEZ, Josep.- *Joan Reventós. Retrato de un líder político y su época*. Ed. Planeta. Barcelona, 1980, p. 174. COLOMINES I PUIG, Joan.- *El compromís de viure. Apunts de memòria*, op. cit., pp. 330-332.

Els números esparsos d'aquests mesos del portaveu *ARA* es faran ressò de la transcendental notícia. Mentre el corresponent al desembre de 1969 deixava constància de la constitució d'aquest organisme de l'oposició i publicava els set famosos punts de la declaració de la Comissió Coordinadora, el número següent del maig de 1970 es veia obligat a explicar la posició del Front Nacional, no tant per l'acceptació dels comunistes, com per la posició contrària a la participació del nou competidor polític sorgit en aquest mateix espai independentista des de març de l'any anterior. Així, malgrat reconèixer que aquesta plataforma unitària reduïa el seu abast al Principat sense recollir la integració dels Països Catalans, criticava sense citar-la la posició del PSAN com a “poc atractiva per manca de realisme”.

A partir d'aquell moment els representants a la Comissió Coordinadora per part del Front Nacional, on coincideixen amb vells coneguts de l'antifranquisme català com Josep Solé Barberà, Heribert Barrera, Miquel Coll i Alentorn o Joan Reventós, viatjaren periòdicament a Madrid per intentar coordinar la lluita opositora amb els grups polítics de la resta de l'Estat

D'altra banda, el Front Nacional manté la seva relació amb Josep Tarradellas, malgrat les fortes discrepàncies polítiques amb un President de la Generalitat que manifesta una posició contrària a la Comissió Coordinadora, posició semblant a l'expressada igualment respecte a la més important i més àmplia encara plataforma de l'oposició que es constitueix el mes de novembre de 1971: l'Assemblea de Catalunya.

Des de bon començament, tal com decidiren els quinze dirigents històrics reunits a casa de Joan Cornudella i Barberà a l'Avinguda de l'Hospital Militar de Barcelona el dia 12 de març de 1971 per discutir a fons la qüestió, el Front Nacional participà en totes les accions que conduïren a la formació d'aquest transcendental organisme unitari.

En aquest sentit, no els manca raó a Antoni Batista i a Josep Playà quan en el seu llibre sobre el desenvolupament de l'Assemblea de Catalunya citen els polítics del Front com un dels principals impulsors d'aquesta instància unitària. Més concretament, aquests mateixos autors constaten la presència habitual de Joan Cornudella i Barberà a les reunions preparatòries i les peripècies viscudes junt a Joan Reventós que van acabar només amb una retenció del carnet d'identitat d'uns pocs minuts, en la frustrada primera reunió del diumenge 23 de maig de 1971.⁵²

Els òrgans d'expressió escrita del Front recolliren com era previsible la notícia i tant l'*ARA*, en el número 29, com les recentment creades *Acció*, *Portaveu de la Joventut Obrera de Front Nacional de Catalunya* i *Bloc*. *Portaveu del Bloc Català d'Estudiants*, ambdues en el número 3, saludaven el naixement de l'Assemblea de Catalunya celebrada per l'òrgan oficial de la formació independentista com “una victòria de l'oposició democràtica catalana”.

⁵² BATISTA, Antoni; PLAYÀ MASET, Josep.- *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Ed. Empúries. Barcelona, 1991, pp. 87-88 i 96-98. Aquestes qüestions venen ratificades també a la ressenya crítica d'aquest llibre de Jordi Colomines i Companys, “De l'Assemblea de Catalunya”, *Afers*, núm. 13. Catarroja, 1992, pp. 191-200.

Durant aquests primers temps d'actuació, la posició del Front Nacional serà de recolzament total i de participació sense estalviar esforços en totes les iniciatives d'aquesta àmplia plataforma unitària de l'oposició catalana, especialment en aquelles campanyes on el contingut nacional adquiria una especial rellevància com fou, durant el 1972, l'anomenada *Per què l'Estatut de 1932?*, on els grups nacionalistes, en especial el PSAN, aconseguiren un cert protagonisme.

El Front Nacional aprofitarà aquesta avinentesa per donar a conèixer el seu plantejament sobre la qüestió estatutària a partir d'una posició d'acceptació del text de l'Estatut de 1932 i de recolzament a la Generalitat en consonància amb la línia defensada fins aleshores.⁵³ I davant la propera celebració durant l'any 1973 de la segona sessió de l'Assemblea de Catalunya, el Front Nacional, sense oblidar algunes limitacions ja apuntades com la que fa referència al marc nacional, reafirmarà el seu compromís en l'ampliació i mobilització de nous sectors de la població.

Redreçament orgànic i radicalització ideològica del Front Nacional

Decidits a recuperar-se de la davallada orgànica que ha representat l'escissió de la jove base que ha passat a formar el PSAN, una de les primeres iniciatives portades a terme pels quadres històrics de la formació independentista serà l'edició d'una enquesta en què hi figuren vint preguntes relacionades amb diferents posicions polítiques i campanyes realitzades pel Front que evidentment servirà d'excusa per entrar en contacte amb nous possibles militants.

Com a conseqüència d'iniciatives d'aquest tipus i, sobretot, d'una altra onada de joves incorporacions, des de començaments de la dècada dels anys setanta arriben al Front una sèrie de nous membres, procedents majoritàriament, un cop més, de pedreres tan tradicionals com el camp escolta o la universitat, que contribuiran a mantenir i renovar l'estructura de la vella organització nacionalista.

Bon exemple d'aquesta nova militància i d'aquest doble origen el trobem en els fills del Secretari General d'aquests anys, Joan Colomines i Puig, especialment el més gran, Joan-Ramon Colomines-Comanys, i també en d'altres noms que cita igualment en el seu llibre de memòries, com Àlvar Valls, Amadeu Rocamora, o Jesús i Lluís Montserrat.⁵⁴

Per tal d'enquadrar aquesta nova militància, com havia succeït a començaments dels seixanta amb el BEN, el Front Nacional, en una mena de cicle condemnat a repetir-se, posa dempeus entre els estudiants les sigles de l'ara anomenat Bloc Català d'Estudiants i, després d'un manifest de constitució

⁵³ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- "Independentisme català "versus" Estatut: de la reivindicació al rebuig (1968-1979)". Revista de Catalunya, núm. 159, febrer de 2001, pp. 9-24.

⁵⁴ VALLS I OLIVA, Àlvar.- *Al cap dels anys. Militància, presó, exili (1970-1998)*. Ed. 79. Barcelona, 2014.

corresponent a l'abril de 1971, com deu anys abans també, traurà al carrer, des de gener de 1971, un butlletí titulat *Bloc*, com a portaveu del grup, sota el lema "Per uns Països Catalans independents, democràtics i socialistes.

Amb la mateixa finalitat i recordant igualment anteriors plataformes com la Joventut Nacionalista Catalana de 1962, l'any 1971 neix l'anomenada Joventut Obrera del Front Nacional de Catalunya, que respon a la vella aspiració mai no reeixida que el missatge de la formació independentista penetri dins els sectors assalariats.

Com succeïa amb el Bloc Català d'Estudiants, aquesta plataforma publicarà aquest mateix any el corresponent butlletí sota el títol *Acció*, i en el seu primer número declara l'adhesió "a la forma organitzativa actual de les Comissions Obreres i Comissions de Barri catalanes".⁵⁵

De mica en mica, aprofitant el corrent favorable que representà per a l'oposició la conjuntura política oberta arran del judici de Burgos de desembre de 1970, la històrica organització independentista s'anava recuperant del fort cop rebut amb l'escissió del PSAN, i l'arribada d'aire fresc en forma de nova i jove militància contribuirà, com era lògic suposar, a esperonar l'activitat del partit.

Així, el 25 d'abril de 1970 participa activament en el Primer Festival Popular de Poesia Catalana, celebrat amb èxit al Gran Price de Barcelona, en el qual, donat el seu caràcter cultural prou adient a la fesomia política del Front, junt al paper rellevant de militants com Joan Colomines i Puig, es pogué apreciar ja el treball d'aquesta nova militància, com fou el cas d'Àlvar Valls o el de Lluís Montserrat.

Tal vegada, l'exemple més il·lustratiu de l'alè recobrat pel Front Nacional mitjançant aquesta nova fornada de militants el podem trobar en la celebració de l'Onze de setembre de 1971, en el marc del qual, a més d'una escampada de papers a les bústies de la capital i de diferents comarques del Principat, com també a l'estadi del Futbol Club Barcelona, i d'una penjada de pancartes, un escamot compost per Àlvar Valls, Joan-Ramon Colomines-Companys, Antoni Ribas i Sala i Robert Surroca i Tallaferro, des de l'hotel Duval a l'Arc de Triomf, feu sonar durant uns minuts les notes d'*Els Segadors* seguides d'un comunicat reivindicatiu de l'organització llegit per la també militant Anna Esmerats.⁵⁶

Una acció similar repetiria més endavant el Front quan arran del primer de maig de 1973 va emetre una proclama a la plaça de Sant Jaume durant una ballada de sardanes. Altres actes propagandístics protagonitzats per la militància del Front durant aquestes anys seran el desplegament de banderes

⁵⁵ Cal afegir que aquesta publicació, com l'anterior del Bloc Català d'Estudiants, mantindrà una periodicitat paral·lela i un final comú a les darreries de 1972 després d'haver tret al carrer en els dos casos un total de cinc números.

⁵⁶ SURROCA I TALLAFERRO, Robert.- "1971: un Onze de Setembre "sonor". *L'Avenç*, núm. 107, setembre 1987.

estelades de gran dimensions a diferents indrets (Portal de l'Àngel i Plaça Sant Jaume, a Barcelona com a Sant Cugat) tallada del trànsit amb cadenes al Passeig de Gràcia, algun atac amb còctels molotov o la crema d'alguna bandera espanyola.

Conscients del que havia succeït amb la base incorporada als anys seixanta, la històrica direcció del Front no estava disposada, un cop madurada, a tornar a perdre la nova collita de militants.

En aquest sentit, esdevé prou clara la intenció de controlar més estretament el desenvolupament ideològic d'aquests joves membres recentment incorporats i de contribuir al seu adoctrinament per mitjà de freqüents cursets de formació, com el que durant tres dies va tenir lloc al mas Can Patiràs, del Montseny, propietat d'Antoni Malaret i que tingué com a ponents a Jordi Carbonell o Joan Ballester.

No serà aquest major control i l'intent d'adoctrinament de la nova base l'única novetat que porta sota el braç aquesta conjuntura.

Des d'aquests moments, i com a reflex tant de l'ambient polític que es respira entre l'oposició com del major grau de competència dins el sector independentista, l'entrada d'aquesta nova generació jove es reflecteix també en un discurs ideològic més radicalitzat del Front Nacional.

Un dels primers aspectes que posa de manifest la radicalització ideològica serà, davant d'una anterior acceptació merament formal, la defensa molt més aferrissada dels Països Catalans com a marc nacional català, com es pot veure no sols en els lemes que acompanyen les publicacions d'aquests anys, com poden ser *Acció*, *Bloc* o *ARA*.

Així, a aquest darrer, portaveu principal de l'organització independentista durant aquests anys, tot i mantenir el subtítol de "Per Catalunya lliure i socialista", hi apareix dibuixat per primera vegada un mapa de les tres regions catalanes. I amb la mateixa finalitat, el Front, sense gaire èxit, intentarà tirar endavant una plataforma que, sota el nom d'Aliança Catalana, pretén aprofundir les relacions polítiques de l'organització independentista amb el País Valencià i les Illes.

Amb la finalitat d'explicar aquesta campanya dirigida a reconduir les aspiracions de la jove base i alhora a fer front a la forta i massa propera competència del PSAN, primera organització nacionalista que situa els seus objectius estratègics a nivell de Països Catalans, el Front Nacional publicava a la tardor de 1971 com a suplement de l'*ARA*, un *Butlletí interior adreçat exclusivament al País Valencià, les Illes Balears i a la Catalunya sobrepirenca*, en el qual defineix aquesta Aliança Catalana, complement de la Comissió Coordinadora, com a coordinació tàctica dirigida a aquells grups i sectors que tenen com a objectiu aquesta realitat nacional catalana més àmplia.

Al mateix temps, el Front Nacional participa activament en les mobilitzacions que es produeixen arran de la detenció el 29 de maig de 1972 de

nombrosos nacionalistes, entre els quals es troben anteriors membres de la formació radical com Josep Planchart i Martori o Manuel Cruells i Pifarré, acusats de pertànyer al FAC, i del posterior Consell de Guerra contra dos militants d'aquesta formació armada, al mes de setembre.

Mitjançant una *Declaració del Comitè Executiu*, de juliol de 1972, i un suplement informatiu a l'ARA de setembre del mateix any, tractà el tema de la radicalització que suposa l'aparició d'aquest grup nacionalista armat des d'una posició més arrauxada fins i tot que la que plantejà el PSAN en el seu moment.⁵⁷

Resultat igualment del procés de radicalització general que experimenta al llarg d'aquests mesos, el Front Nacional farà seus ben aviat els plantejaments de l'anomenat socialisme autogestionari que no tardarà a passar a formar part també dels seus principis ideològics.

D'una banda, a nivell general, com s'ha dit, el Front Nacional ha d'afrontar el repte de la radicalització del discurs en un espai, l'independentista, en el que el PSAN, des de la seva aparició, sembla cobrir de forma molt més adient aquest flanc radical, sense perdre les històriques senyes d'identitat que refusen la tradició marxista.

Al mateix temps, l'adjectiu *autogestionari* afegit al mot *socialisme* serveix per donar sortida a la necessitat d'articular un missatge mínimament estructurat, crític amb els continguts del liberalisme econòmic, que venia a omplir així el buit que podíem observar en els plantejaments del Front des del moment que, almenys des de mitjan anys cinquanta, elaborava un discurs propi d'arrel clarament anticapitalista.

La radicalització i la progressiva assumpció dels continguts del socialisme autogestionari no afectarà la tasca de l'organització frontista dins els organismes unitaris i la relació constant amb l'oposició catalana i estatal.

1973 i 1974 suposen una intensificació dels contactes, en una línia coincident amb l'augment experimentat pel moviment antifranquista davant el deteriorament del règim.

Així, el Front Nacional s'entrevista a l'exili, a començaments de març de 1973, amb el príncep Hug-Carles de Borbó i el seu secretari i principal responsable del Partit Carlí, José Zabala; participa en una expedició de l'Assemblea de Catalunya al nord d'Itàlia, on tenen lloc diverses trobades amb els presidents de les regions autònomes i un acte d'agermanament amb l'Emília Romanya; i a mitjan del mateix mes de març a Madrid és present a una reunió de la Comissió Coordinadora amb l'executiva del PSOE, on es donen els primers passos cap a la formació de la que serà des 1974 la Junta Democràtica.

Amb aquesta perspectiva i intentant assegurar que les reivindicacions nacionals estiguin presents en el programa alternatiu a un franquisme en crisi, el Front aconsegueix que el 2 d'abril de 1974 la Comissió Coordinadora signi un

⁵⁷ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*, op. cit. pàg. 153.

acord amb “las organizaciones encuadradas en el Gobierno de Euzkadi” pel qual les dues parts es comprometen a consultar-se abans de qualsevol acord a nivell d'organitzacions estatals.

D'altra banda, constata que la situació de l'Assemblea de Catalunya, en un moment delicat per la manca de resposta i per les dissensions en torn a l'ajustament de Puig Antich i Heinz Chez, a principis de març, no és la més optimista i que li costa sortir d'un cert atzucac entre l'evident preponderància del PSUC dins l'oposició catalana i un cert risc d'utilització de l'organisme unitari per part d'aquesta força.⁵⁸

En aquesta conjuntura, tanmateix, l'atenció de l'organització s'ha desviat cap a una altra direcció. Quatre anys després de la important escissió del PSAN, el fantasma de la ruptura torna a rondar la formació independentista, tot i que aquesta vegada el nombre d'escindits, uns pocs militants que seguien en la seva decisió a l'aleshores secretari general Joan Colomines i Puig, no era tan elevat, i l'orientació ideològica, el descontent amb la deriva radical que anava prenent el Front, possiblement la contrària que en el cas del PSAN.

Efectivament, fruit també de l'ambient de radicalització que s'està estenent dins l'organització nacionalista, de la incorporació de la nova base jove i d'un cert emmirallament per l'experiència armada del País Basc, s'havien reprès els intents de reestructurar l'aparell militar del Front, sota el renovat impuls de Jaume Martínez que, malgrat les dificultats i les condicions adverses de períodes precedents, mai no havia renunciat del tot a aquest tipus de lluita.

Ara, després d'algun intent fracassat durant la dècada dels anys seixanta, les condicions semblaven molt més propícies i des de 1970 s'havien donat dins l'organització passos endavant en aquesta direcció.

Tot i que l'estratègia de la lluita armada no s'avenia massa amb la política de masses i de defensa del joc democràtic electoral que impulsava el Front, una certa reminiscència patriòtica que es mantenia viva encara dels temps heroics de la fundació de l'organització expliquen que la històrica direcció tingués una certa simpatia vers aquest plantejament, simpatia que féu impossible una oposició decidida o que, almenys, impedí que ningú s'atrevis a posar en qüestió realment aquesta contradictòria iniciativa.

Així les coses, i, segons algunes versions potser també per influència de l'elevada implicació del seu fill gran, Joan-Ramon, en la impulsió d'aquesta arriscada iniciativa, com ell mateix ha reconegut, “la bogeria de tornar a rebrotar l'acció directa, aquella fantasia militar dels primers anys de la nostra postguerra” serà la causa principal de la sortida del Front Nacional, a començaments de 1973, del secretari general Joan Colomines i Puig, no per casualitat un dels pocs militants veterans que no havia participat en l'etapa de resistència dels anys quaranta.

⁵⁸ COLOMINES I PUIG, Joan.- *Crònica de l'antifranquisme a Catalunya. Apunts de memòria*. Angle Ed. Barcelona, 2003.

Junt a uns pocs col·laboradors incondicionals i estrets com els seus altres tres fills o la seva segona muller, Anna Esmerats, crearà el que s'anomenaria Partit Popular de Catalunya (PPC), després que la seva discrepància hagués quedat de manifest arran d'una entrevista publicada al número 30 del portaveu ARA.⁵⁹

El Front Nacional no tardarà a guarir els estralls d'aquesta ferida que no provocarà conseqüències tan negatives per a l'organització com l'escissió anterior de finals dels seixanta. I de manera fins a cert punt paradoxal, l'encarregat de substituir l'escindit secretari general i, per tant, de prendre el relleu en aquesta responsabilitat, serà el seu fill gran Joan-Ramon Colomines-Companys.

El camí de la radicalització ideològica i orgànica del Front Nacional semblava quedar reforçat, com molt aviat es podrà comprovar a les resolucions que l'estiu d'aquest mateix 1974 s'aprovaren en el Primer Congrés que celebrarà la formació independentista en els seus més de trenta anys d'història.⁶⁰

El Primer Congrés del Front Nacional: “Per un partit de masses i de combat”

En efecte, en plena crisi del règim franquista, les ponències aprovades en aquest Primer Congrés del Front Nacional, celebrat a Montserrat al mes d'agost de 1974, suposaran la màxima expressió de radicalitat ideològica de la formació independentista durant la seva dilatada trajectòria.

Començant pel lema elegit per definir aquesta important reunió, “Per un partit de masses i de combat”, no podrà amagar una evident contradicció entre un cert revolucionarisme en el llenguatge emprat i una pràctica política que, condicionada per la vella guàrdia, no representarà cap mena de trencament real amb la línia anterior de progressisme social dins l'acceptació del joc parlamentari.

Des de la introducció general a la “Declaració de Principis i d'acció política” es manifesta una clara deriva dels plantejaments i dels elements metodològics emprats cap a un llenguatge més proper als moviments d'alliberament nacional i, per tant, no resulta estrany que la definició del Front Nacional que encapçala aquest primer apartat com a “partit d'alliberament de les classes populars catalanes que opera dintre l'àmbit nacional dels Països Catalans amb l'objectiu de conscienciar, organitzar i mobilitzar el poble...” recordi moltes de les posicions i àdhuc paràgrafs complets de les declaracions del gran competidor en el seu mateix espai polític, el PSAN.

Per primera vegada, apareixen i s'aproven dins l'organització nacionalista els plantejaments de l'autogestió. Des del rebuig al control

⁵⁹ COLOMINES I PUIG, Joan. - *El compromís de viure. Apunts de memòria*, op. cit., p. 360.

⁶⁰ Curiosament, una nota de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona publicada a la premsa el dia 28 d'abril de 1974 donava compte de la detenció de Joan Colomines i Puig, Anna Esmerats, dels seus dos fills Joan Ramon i Lluís, junt a altres militants del Front i del PSAN, just després d'haver-se conegut l'escissió entre el sector oficial i el provisional, alguns del quals se'ls relacionava amb “actividades necesarias para llegar a crear un “grupo armado” que forzase la aceleración de los planes de independencia de Cataluña”.

estatalitzant, l'assumpció del socialisme autogestionari pretenia convertir-se en una fórmula alternativa al marxisme sense descolorir un pretès esquerranisme en el plantejament de la qüestió social.

Per més que es volgués amagar, tornant a posar en evidència les contradiccions que articulen el conjunt d'aquestes ponències, és un bagatge interpretatiu plenament inserit dins el marxisme el que amara aquest mateix apartat a l'hora de concretar l'opressió nacional al nostre país.

Provinent d'un corpus teòric que ha esdevingut relativament clàssic en els plantejaments dels moviments d'alliberament nacional a l'Europa Occidental a partir dels anys seixanta, hi trobem des de la caracterització d'aquesta opressió sota la coneguda fórmula de la doble explotació de classe i nacional, fins als diferents graus d'explotació econòmica, cultural, militar, ideològica, etc. en una matisada definició com a colonització de la nació catalana per part dels Estats espanyol i francès, i la reivindicació "com a socialistes catalans de l'assoliment de la República Socialista Catalana Independent".

Com no podia ésser d'altra manera, aquestes contradiccions també afecten l'apartat estratègic, punt que en aquesta conjuntura pren una especial significació, com es pogué comprovar en el cas de l'escissió a la irlandesa del PSAN entre oficials i provisionals, però també en altres formacions del nacionalisme radical estatal durant aquest mateix any, com fou la divisió d'ETA entre militars i politicomilitars i fins i tot dins la UPG gallega.⁶¹

El Front Nacional, en aquest sentit, no serà una excepció i resultarà ben palpable la influència leninista en la definició com a partit de combat. I si ja *per se* aquesta orientació esdevindria difícilment compatible dins una mateixa i única formació partidària amb una estructura de masses, molt més complicada i condemnada al fracàs serà la benedicció de la lluita armada resultant d'aquest Congrés, "tant per a afeblir l'enemic com per a defensar i enfortir la lluita de masses".

En la línia d'un verbalisme arrauxat i esquerranista, una manifestació clara i constant de professió de fe nacional en l'àmbit de Països Catalans recorre les pàgines de les ponències que, tanmateix, no porta, "fins que tinguin un mínim de consistència aquests embrions de seccions al País Valencià, a les Illes Balears i a la Catalunya Nord", a un canvi de nom, com tampoc no es modifiquen les sigles del partit, "pel que realment som avui: un partit socialista català", car "ens semblen escasses les possibilitats d'informar degudament al poble i un canvi total de nom podria causar un cert confusionisme". Sí que, en canvi, el Bloc Català d'Estudiants, d'una manera més racional, passarà a ésser simplement la Secció d'Estudiants, i la Joventut Obrera, les Joventuts del FNC.

⁶¹ RUBIRALTA CASAS, Fermí.- *El nuevo nacionalismo radical. Los casos gallego, catalán y vasco (1959-1973)*, op. cit., pp. 306-307. Sobre el cas gallec, RUBIRALTA CASAS, Fermí.- *De Castelao a Mao. O novo nacionalismo radical galego (1959-1974). Orixes, configuración e desenvolvemento inicial da U.P.G.* Ed. Laiovento. Santiago de Compostela, 1998, pp. 184-189.

Quan arribem, però, a les qüestions de tipus tàctic, el revolucionarisme sembla desaparèixer de cop i volta. Després d'una anàlisi de la crisi del franquisme prou mesurada, la ponència corresponent aprofundeix en els punts de la ruptura democràtica, plantejant una alternativa que, tot i que passa de puntetes, sense citar-lo, el tema de la Generalitat a l'exili, aposta per l'aprofundiment del treball dins la Comissió Coordinadora i l'enfortiment de l'Assemblea de Catalunya.

En definitiva, els canvis reals tal vegada més profunds que per causa del Primer Congrés sofrirà la vella organització independentista seran una segona època del seu portaveu *ARA* que facilita de portes enfora aquest verbalisme, i, sobretot, la redacció d'un nou estatut orgànic del partit en el qual, com a reforma més destacada, cal constatar la supressió del caràcter vitalici dels membres del Consell Nacional.

A pesar de la supressió d'aquest punt, que en alguns moments havia assegurat la majoria en els òrgans de direcció als militants històrics de l'organització, i l'extensió de la radicalització del llenguatge polític i d'algunes decisions orgàniques, aquest Primer Congrés no servirà per a que els dirigents de la vella guàrdia perdin el control efectiu del Front Nacional.

Tanmateix, el Primer Congrés sí que havia consagrat l'acceptació de la lluita armada. Tot i que per posar-la en marxa passaren encara alguns mesos, moltes de les joves incorporacions, que haguessin pogut arribar a la direcció política de la formació i bandejar així la veterana i històrica generació de postguerra, concretament més de trenta individus, amb pisos independents, passaren a un discret segon terme. Des d'aquí farien alguns atracaments, després d'haver prestat jurament a l'estil patriòtic de l'Estat Català dels anys vint i amb la fórmula ja utilitzada per Jaume Martínez entre els membres de la Secció Militar després de la Guerra Civil.

En conseqüència, doncs, a més de cremar per a l'estructura política una sèrie de nous quadres, fonamentals a l'hora d'assegurar el renovellament generacional, els membres històrics que, com s'ha dit, es penediren *a posteriori* d'haver acceptat aquesta estructura armada paral·lela, continuaran tenint el control de la direcció política i en la pràctica alguns dels destacats membres incorporats a mitjan anys cinquanta, com Joaquim Ferrer i Mallol, Jordi Vila i Foruny i Joan Cornudella i Feixa, després d'uns anys de romandre per raons personals en un segon pla, recuperaran els seus càrrecs al capdavant del Front Nacional.

I complint una de les resolucions esmentades, en una data tan assenyalada com el 15 d'octubre de 1974, a la qual no oblidem referir-se recordant l'aniversari de l'afusellament del president Companys, surt el carrer el número 0 de la segona època del portaveu *ARA*, subtitulat, reflectint la radicalització ideològica analitzada, *Òrgan Central de Front Nacional de Catalunya. Per uns Països Catalans, independents i socialistes*.

Com calia esperar, es tracta d'un exemplar dedicat monogràficament a la celebració del Primer Congrés, en el qual, a més d'una suposada taula rodona

amb quatre militants que hi han participat, sospitosament i d'una manera no menys reveladora precisament de les principals mancances que pateix, es volen subratllar els trets essencials aconseguits per l'organització independentista arran d'aquesta transcendental reunió.

I incidint en aquest mateix tema del nou impuls a donar al portaveu ARA, pocs mesos més tard, al febrer de 1975, s'elabora un document intern sobre els trets que ha de tenir aquesta publicació partidària sota el títol de *La represa de l'ARA, un altre esglaó en la tasca de Postcongrés*.

L'activitat del Front Nacional poc abans de la mort del dictador

La celebració del Primer Congrés i la confirmació de totes aquestes contradiccions al si del Front Nacional no deturen la tasca de coordinació amb la resta de forces de l'oposició i d'impuls d'una política unitària.

La proximitat de la mort del dictador accelera, sens dubte, les discrepàncies entre l'oposició. En aquest sentit, molt aviat el Front Nacional i, en general, tots els partits nacionalistes catalans expressaran el seu rebuig al tractament que l'anomenada Junta Democràtica de España, sortida a la llum el dia 31 de juliol de 1974 i composta principalment pel Partit Comunista i el trànsfuga del franquisme Rafael Calvo Serer, pretenia donar a la qüestió nacional, expressat en el punt 9 de la seva declaració, segons el qual "dins un Estat espanyol unitari es produiria el reconeixement de la personalitat política dels pobles català, basc i gallec i de totes les comunitats regionals".

La discussió entorn d'aquest punt, que impedia d'entrada l'exercici del dret a l'autodeterminació, i la formació mateixa de la Junta Democràtica, que passava per alt l'existència prèvia al Principat tant de la Comissió Coordinadora com de l'Assemblea de Catalunya, que sí que reconeixien entre els seus punts programàtics l'exercici d'aquest dret, no tardarà a traslladar-se a aquestes dues instàncies unitàries catalanes, fins al punt d'arribar a crear una greu crisi al seu si pel recolzament del treball de la Junta per part dels comunistes catalans del PSUC i d'alguna altra personalitat, com Josep Andreu i Abelló, que representa en aquests moments un sector d'Esquerra Republicana i que fou l'encarregat de la interlocució catalana davant aquesta instància estatal.

Per mirar d'aclarir precisament aquestes discrepàncies, el diumenge 8 de setembre de 1974 s'havia de reunir a Sabadell la Permanent de l'Assemblea de Catalunya, però la trobada no es pogué arribar a celebrar per la intervenció de la policia que, encerclant el Convent de les Mares Escolàpies, provocà la caiguda de seixanta-set dels participants.⁶²

Malgrat les nombroses propostes d'apropament impulsades pel Front Nacional, l'oposició catalana era incapaç de sortir d'aquest atzucac, com es

⁶² BATISTA, Antoni; PLAYÀ MASET, Josep.- *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*, op. cit., p. 187. COLOMER I CALSINA, Josep M.- *L'Assemblea de Catalunya*. Ed. L'Avenç. Barcelona, 1976.

demostrà en la fracassada reunió del 28 de desembre de 1974 de la finalment portada a terme XI Permanent de l'Assemblea de Catalunya.

La crisi que afecta les dues instàncies unitàries de l'oposició catalana es fa prou evident, de manera que, en plena descomposició del règim franquista, l'Assemblea de Catalunya durant tot l'any 1975 només serà capaç de reunir una vegada la seva Permanent, el mes de desembre, un cop mort el dictador.

No resulta estrany que a la pregunta sobre el demà immediat de l'Assemblea que, dins una *Enquesta a les forces polítiques de Catalunya*, formula la redacció de l'AVUI-SIC el febrer de 1975, la resposta del representant del Front sigui amb tota sinceritat la d'incert.

Tal com avança un article de l'ARA del número 1 d'aquesta segona època, corresponent al mes de gener de 1975, titulat "L'Assemblea de Catalunya, avui", i com es ratifica en aquesta mateixa enquesta, com a sortida a l'atzucac el Front Nacional comença a formular la proposta de crear un Govern Provisional de la Generalitat de Catalunya.

I per impulsar aquesta proposta, presentada davant de la Comissió Coordinadora i del comitè d'enllaç de l'Assemblea, i que, en general, ha estat qualificada per la resta de partits com una "fuga endavant", el Front Nacional no dubtarà a editar una *Declaració Política del Consell Nacional* amb data d'1 de maig de 1975.

En aquesta declaració la formació independentista subratllava la necessitat del "salt qualitatiu" que representa aquest Govern Provisional de la Generalitat com a ajut a la unitat de l'oposició catalana que davant una presumible negociació amb la resta de forces de l'Estat "farà més difícil que la futura política unitària sigui instrumentalitzada o manipulada per alguna força política".

Lògicament, abans d'arribar a aquest punt, el Front ha mantingut puntualment informat d'aquestes iniciatives Josep Tarradellas i, fins i tot, amb l'objectiu d'impulsar aquesta proposta de Govern Provisional, el Front Nacional, per mitjà de Jaume Cornudella, prepara una entrevista amb el president de la Generalitat que el portaveu ARA publicarà en el número 5 del mes de maig d'aquest 1975.

A la citada entrevista, però, tot i reconèixer que s'havia avançat en les condicions per a la seva formació, refredant les expectatives del Front i adoptant, com gairebé sempre al llarg de la seva trajectòria política a l'exili, una actitud difícil d'entendre per l'oposició de l'interior, Josep Tarradellas assenyalava la necessitat que, segons la seva opinió, existia de passar per unes etapes prèvies abans de constituir un Govern provisional de la Generalitat sota la seva presidència.

D'altra banda, una nota bastant breu al primer número d'ARA de la segona època recordava un altre dels acords del Primer Congrés: el d'obrir camí

cap a una convergència amb la resta de forces d'alliberament nacional i de classe dels Països Catalans.

No obstant aquest recordatori, la conjuntura política, més propensa a la fragmentació partidària il·lustrada en el recent trencament entre el sector oficial i els provisionals dins el PSAN, no semblava afavorir aquesta pretensió i el portaveu del Front Nacional en el voluminós exemplar de més de seixanta pàgines corresponent als mesos de juliol, agost i setembre d'aquest mateix any 1975 publicava una entrevista a dos dirigents del partit que servia precisament per a posar de manifest la incapacitat d'avançar en aquest camí unitari.

En efecte, en aquest article amb forma d'entrevista, tot i que matisava el fracàs, l'atribuïa, com sempre en aquests casos, a l'altra part, afirmant que “les relacions FNC-PSAN van endavant encara que potser una mica massa lentament”.

Deixant de banda el sector provisional, “que no parla en cap moment als seus papers d'independentisme” i l'Esquerra Catalana dels Treballadors de la Catalunya Nord, “per desenvolupar la seva lluita en una altre Estat”, el Front justificava la impossibilitat de qualsevol apropament al sector oficial del PSAN per la subordinació del nacionalisme d'aquesta formació respecte a la qüestió social, pel seu marxisme acrític “que fa del materialisme dialèctic, voluntarisme transcendent”, i pel seu *gauchisme* que l'impedeix veure la utilitat de pactes tàctics sota la forma “d'una aliança nacional, com a confluència de sectors populars i no populars”.⁶³

En una línia coincident, la formació frontista malda també per tirar endavant una altra de les decisions del seu Primer Congrés: la de reorganitzar, sota el mateix nom, la Secció d'Estudiants, tradicional pedrera de jove militància que el mes de febrer de 1975 es troba ja en disposició de publicar uns anomenats *Fulls* dels estudiants, com informa també el número 2 del seu portaveu i que, durant un temps almenys, complirà el mandat congregual de sortir al carrer un cop al mes.

I tan sols un mes i escaig abans de la mort de Franco, en el que serà el preludi tràgic a l'inici del procés del definitiu canvi de règim, el Front Nacional participarà activament en les intenses mobilitzacions promogudes com a protesta per l'execució dels cinc militants antifranquistes produïda el 27 de setembre de 1975, arran de la qual traurà al carrer un full volant amb el títol *El Franquisme és Terrorisme! Prou crims. Aturem la mà criminal de la dictadura feixista. Per la llibertat del poble català.*

El Front Nacional a l'inici de la transició política

⁶³ Sobre la trajectòria del sector oficial del PSAN a partir de 1974, vegi's el breu treball de Roger Buch i Ros, *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) 1974-1980*. Ed. Institut de Ciències Polítiques i Socials. Barcelona, 1995.

Pel que fa a la política unitària, la primera modificació important que hom podrà apreciar després de la mort del dictador serà la formació a finals del mateix 1975 de l'anomenat, segons el seu primer manifest del dia 23 de desembre, Consell de Forces Polítiques de Catalunya, que ampliava el ventall de formacions de la Comissió Coordinadora, del qual passava a formar part, per exemple, el sector oficial del PSAN, i que, com ha indicat Josep Benet, suposava un intent d'actualització d'aquesta plataforma i alhora un decidit esforç per tal de superar els seus problemes i millorar la coordinació de la lluita opositora durant aquesta transcendental fase de la transició política recentment estrenada.⁶⁴

El Front Nacional havia participat activament en els treballs que portaren a la seva creació. I no és cap casualitat que quan el recentment estrenat Consell decideixi estrènyer relacions amb el president de la Generalitat a l'exili, els seus delegats viatgin a París, el mes de febrer, a preparar l'entrevista dels membres d'aquest organisme amb Josep Tarradellas.

La mort de Franco, lògicament, no ha modificat sinó que fins i tot ha contribuït a reforçar la tradicional fidelitat a les institucions republicanes i, malgrat les diferències que puguin existir amb la persona del seu president, el Front Nacional continua defensant, com des de fa més de vint anys, la legitimitat de la Generalitat a l'exili i la necessitat d'aconseguir-ne el seu restabliment.

El president de la Generalitat es reuní oficialment amb els representants del Consell els dies 10 i 11 d'abril a l'hotel Saint Jacques de París. Els resultats, coneguts des d'aleshores com "els acords de París", serviran, durant alguns mesos almenys, per mantenir una certa harmonia en la relació entre els dos organismes que es disputen el protagonisme de la transició al Principat.

Mentrestant, l'Assemblea de Catalunya, que impulsa mobilitzacions com les manifestacions pro amnistia del dos primers diumenges de febrer de 1976 o la Marxa de la Llibertat, no tindrà un primer contacte directe amb el president de la Generalitat a l'exili fins al mes de juliol, concretament el dia 18, i la primera trobada oficial es retardaria fins al dia 3 d'octubre.

Poc ajudaria a minimitzar les discrepàncies la proposta del president de la Generalitat, a qui durant aquest mes de juliol els delegats del Front tornen a visitar a la seva residència de Saint-Martin-le-Beau, de constituir una Assemblea Nacional Provisional de Catalunya, que havia de contribuir a reforçar evidentment la institució que ell presidia i, sobre la qual, l'organització independentista, segons la nota del Servei de Premsa del dia 25 de juliol de 1976, tot i deixar la darrera paraula per a un futur Segon Congrés, en principi es mostra d'acord.

I precisament amb l'objectiu de superar les diferències i discutir l'abast d'aquesta Assemblea Nacional els representants del Consell de Forces

⁶⁴ BENET I MORELL, Josep.- *El President Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, op. cit., p. 310.

Polítiques, el 29 d'agost d'aquest mateix any es tornen a reunir al mateix Hotel de París amb el president de la Generalitat.

El balanç d'aquesta trobada no resultarà, ni de bon tros, tan positiu com el precedent, però almenys ambdues parts estan d'acord que la proposta d'Assemblea Nacional Provisional, té el caràcter d'un organisme institucional i consultiu que no hauria de significar la desaparició ni del Consell de Forces Polítiques ni de l'Assemblea de Catalunya.

A finals d'any, el 8 de desembre més concretament, pocs dies abans de que el fracàs relatiu de les posicions rupturistes que es troben al darrera de l'abstenció al referèndum del 15 del mateix mes deixés via lliure a una transició de caràcter obertament reformista, una nova delegació del Front, composta per Joan Cornudella i Barberà, Josep Munté, Octavi Viladrosa o el representant a París de la formació independentista en aquests moments, Francesc Espriu, s'entrevista a la capital de l'Estat francès amb el president de la Generalitat.

A començaments de 1977 les diferències entre les forces de l'oposició sobre el paper que ha de jugar la Generalitat a l'exili en el procés de transició semblen incrementar-se i, d'aquesta manera, el 13 de gener, dos dies després de la mort del dirigent del Reagrupament Socialista Josep Pallach, una trobada de partits conclou amb la redacció d'un telegrama de suport a l'organisme unitari proposat per Tarradellas en el qual, entre d'altres, manquen les significatives signatures del PSUC, de Convergència Democràtica o dels socialistes de Joan Reventós.

Amb el mateix objectiu, i mentre comença a arrencar el que serà la darrera campanya de l'Assemblea de Catalunya, la que popularitzarà el lema "Volem l'Estatut", els dies 12 i 13 de febrer, una delegació de partits es reunirà de nou amb el president de la Generalitat a l'exili entre els quals torna a faltar el PSUC, mentre que la representació de CDC i UDC és de segona fila.

Per pressions dretanes franceses, el lloc original de la trobada, el Palau de Congressos de Perpinyà hagué de traslladar-se de lloc i, gràcies a les gestions del representant del Front en aquestes negociacions, Josep Guillem i Vallribera, es pogué celebrar finalment al saló de sessions de l'Ajuntament de Sant Cebrià de Rosselló, el batlle del qual, Jean Olibó, era col·laborador des de feia anys dels refugiats catalans i gran amic de Jaume Cornudella i Olivé.

Com recollia el text final redactat per una comissió elegida entre les assistents, la creació d'un Organisme Consultiu serà la resposta a les pretensions de Josep Tarradellas de crear una Assemblea Nacional Provisional de Catalunya, nomenat per la Presidència de la Generalitat però obert a totes les forces polítiques.

El Consell Executiu del Front Nacional, en una declaració del Servei de Premsa, manifestaran ben aviat la seva satisfacció per la resolució adoptada.

Però el president de la Generalitat, continuarà negociant amb Joan Reventós i fins al dia 2 de març a l'Hotel La Rallye de Perpinyà, no es torna a reunir la comissió provisional de l'Organisme Consultiu.

Després de moltes dilacions no serà fins el 27 d'abril que s'aprova la proposta sobre la composició i el funcionament d'aquest Organisme Consultiu, en virtut del decret d'aquesta Presidència del 18 de maig, segons el qual Joan Cornudella i Barberà, com a representant del Front Nacional, era elegit com a membre de ple dret.⁶⁵

Tanmateix, l'aparició d'aquest organisme no posarà fi a les discrepàncies entre una oposició més preocupada ja per la proximitat de les eleccions convocades per al 15 de juny de 1977.

Primera part del Segon Congrés del Front Nacional

Després d'un període de clandestinitat que una organització com el Front, sorgida al final de la guerra, havia patit pràcticament sempre, la recent estrenada transició suposava també les primeres aparicions públiques de la formació independentista.

Tot i que el títol fos "Les llibertats catalanes" i l'enfocament, el d'una conferència, a ningú escapà que l'acte celebrat al local *Els pagesos* del carrer Paer Casanovas de Lleida, el diumenge 15 de febrer a les 11:30 del matí, suposava la veritable presentació pública del Front Nacional i tancava dues sessions plenàries d'aplegament dels militants de les comarques de la regió vuitena.⁶⁶

Tal com recolliren la major part dels diaris lleidatans i barcelonins, mentre el líder frontista a les terres de Ponent, Joan Culleré intervingué sobre la conflictivitat i les reivindicacions de les terres de Lleida, i Joan-Ramon Colomines-Companys dissertà sobre la política dels patriotes socialistes catalans, Joan Cornudella i Barberà parlà de la necessitat de la ruptura democràtica.

Fills de la vuitena

Al final de la intervenció, els aplaudiments s'allargaren un minut i cinc segons i es cantà Els Segadors. A la sortida, un grup de gent, amb crits de "Llibertat, Amnistia, Estatut d'autonomia", organitzà una manifestació improvisada que dissolgué la policia. L'acte havia estat, sens dubte, un èxit.

Si Lleida, per la important presència de militants del Front i per la procedència d'alguns dels seus líders històrics més importants, havia estat elegida per al primer acte públic de la formació independentista després de la

⁶⁵ DIAZ I ESCULIES, Daniel.- "Front Nacional de Catalunya", a MOLAS, Isidre (ed.).- *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya. Segle XX*. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 2000, p. 117.

⁶⁶ DALMAU VILELLA, Ferran ; SANCHO CEPERO, David.- *Fills de la vuitena. 50 anys d'esquerra independentista a l'Aran, els Pirineus i Ponent*. Pagès ed., 2019.

mort del dictador, no podia faltar tampoc en aquesta ronda de presentacions l'oportuna cita a Sant Just Desvern, poble nadiu del dirigent de Nosaltres Sols! i un dels fundadors de l'organització resistent, Daniel Cardona i Civit.

Sota l'aixopluc del Comitè Local del Congrés de Cultura Catalana, en el qual com a d'altres llocs treballaven activament els militants frontistes, i de la Comissió de Forces Polítiques de Sant Just, el dia 27 de març de 1976 Antoni Malaret i Amigó, que com el seu mestre Daniel Cardona arribarà l'any 1979 a ésser també batlle del seu poble, introduí a l'Ateneu la conferència de Joan Cornudella i Barberà.

I seguint la mateixa línia, la primera presentació a Barcelona del Front Nacional arribaria a la tardor, més concretament, el 21 d'octubre.

En la conjuntura de sortida a la llum pública de les forces organitzades, moltes encara clandestines, en la qual els partits comencen a competir per donar-se a conèixer i per guanyar petits espais de consideració de l'opinió pública, el Front Nacional obra un local propi al carrer Diputació número 333 de Barcelona. En qualsevol cas, tot i el grau superior de permissivitat governativa que portà l'inici de la Reforma, es mantindrà un aparell clandestí, que ja fos en el capítol de passos de frontera o en el de la infraestructura necessària per a l'elaboració dels diversos butlletins, àdhuc en alguna ocasió per altres organitzacions, demostrà sempre un alt grau d'eficàcia com ho prova el fet mateix de la manca de detencions entre els seus components.

I com la resta de formacions polítiques, el Front Nacional de Catalunya a finals de 1976 editarà una sèrie de tríptics propagandístics en els quals de forma abreujada apareixen els trets partidaris més remarcables. És el cas, per exemple, d'un exemplar de color groc de vuit pàgines, amb la portada encapçalada per una senyera estelada i les sigles de la formació, mentre que a la contraportada hi figura la fotografia de Joan Cornudella i Barberà, i que a través de diferents apartats s'hi explica la història del partit, el projecte polític o el tipus d'organització interna. O també el d'un altre tríptic editat en aquest mateix moment, aquest de color blanc, també de vuit pàgines, en el qual, sota el títol *Què és FNC*, apareixen els punts més destacats de la línia sectorial a ensenyament.

Amb l'inici de la transició política s'acabaven els temps pretèrits de radicalitat en els discursos, per deixar obert el camí a la via dels compromisos i del pragmatisme en els continguts polítics.

En aquest sentit, el difícil equilibri que el Front Nacional havia configurat, de manera especial arran del seu Primer Congrés de 1974, entre un llenguatge arrauxat de plantejaments maximalistes que pogués competir amb altres organitzacions d'aquest mateix espai independentista i els plantejaments de la vella guàrdia històrica no tardarà a trencar-se i, com acostuma a succeir en aquests casos, aviat es farà visible en forma d'escissions i amb la fugida de militants que debilitaran l'estructura de l'organització.

Així, a mitjan 1976, els tres dirigents incorporats al partit a la dècada dels cinquanta, Joan Cornudella i Feixa, Joaquim Ferrer i Mallol i Jordi Vila i Foruny, a qui cal afegir Jordi Casas-Salat i Antoni Malaret i Amigó, constitueixen el col·lectiu d'opinió anomenat Claris.

Aquest corrent d'opinió, evidentment, es constituïa amb la pretensió de reforçar dins el Front les posicions polítiques més moderades, favorables, per exemple, a una política d'aliances que portés a la constitució d'un Front d'Esquerres amb l'Esquerra Republicana o el Reagrupament Socialista de Pallach. Es mostraven, per tant, partidaris d'enterrar intents d'aproximació com el que l'any anterior s'havia produït vers la resta de formacions independentistes més radicals, cas del PSAN oficial que, en aquests moments, donada a més la deriva comunista protagonitzada pel sector valencià acabdillat per Josep Guia, resultava prou inversemblant.

La primera aparició pública d'aquest corrent d'opinió serà un article publicat a l' *Avui* que, per la norma del diari que obliga a signar individualment els articles, apareix sota el nom de Joan Cornudella i Feixa, el qual, mitjançant una carta als lectors adjunta, s'encarrega d'atribuir-ne la paternitat al citat col·lectiu. En aquest article, sota el títol "Regionalisme de base nacional i nacionalisme", sense renunciar a superar la condició de partit-testimoni en clara referència al PSAN, Claris defensa l'oportunitat del seu radicalisme nacionalista que, com a tal, aspira a la independència, a diferència de la resta de formacions no sucursalistes les quals qualifica de "partits regionalistes de base nacional" amb qui reivindica la necessitat d'un acord unitari, implícitament el Front d'Esquerres, dins el qual la reivindicació de l'Estatut d'autonomia constitueix una primera coincidència.

I d'una manera més oberta encara i amb unes conseqüències estratègiques que no tardaran a aparèixer, en la ponència que redacta aquest mateix col·lectiu titulada *Proposta d'estratègia política per al FNC*, Claris, a més de demanar formalment l'inici de contactes en aquesta direcció, proposa, tal com destacà també en el seu dia Jaume Renyer, "explorar les possibilitats per a la formació d'un partit socialista català (a nivell de Principat) de base federativa o confederativa i d'inspiració pluralista, on cada tendència conservaria un grau suficient d'identificació institucionalitzada".⁶⁷

Per impedir precisament que l'aparició de diferents tendències derivi cap a una guerra de bàndols, el primer acord del Consell Nacional del Front reunit el 26 de setembre de 1976, autoritza les tendències però en limita l'abast "a l'àmbit intern" i, per tant, com explícitament s'hi fa constar, "el col·lectiu Claris només actuarà dins el partit i deixarà de fer-ho fora del mateix".

Al mateix temps, ben probablement per iniciativa del sector dirigent històric, aquest Consell Nacional prendrà l'acord de posar la data límit del 15 de gener de 1977 per celebrar un segon congrés i poder ratificar així el nou tipus d'aliança que el sector majoritari impulsa. Igualment, es nomena un

⁶⁷ RENYER I ALIMBAU, Jaume.- *Catalunya, qüestió d'Estat. Vint-i-cinc anys d'independentisme català (1968-1993)*. Ed. El Mèdol. Tarragona, 1995, p. 40.

Consell Executiu format per Pere Culleré i Ruciero, Helena Martí i Botella i Antoni Malaret i Amigó.

Totes aquestes resolucions, que pretenien reconduir l'estratègia del Front cap a un camí molt més pragmàtic, allunyat de plantejaments arrauxats que no casaven massa amb la fesomia política del sector històric, no seran acceptades per molts dels partidaris d'un major aprofundiment en la radicalitat dels plantejaments i és en aquest sentit que cal interpretar els vots contraris a gairebé tots els punts d'acord d'aquest Consell Nacional per part de Joan-Ramon Colomines-Companys i Francesc Espriu i Puigdengolas.

Tot i que en la línia de fer-se forts darrera les resolucions del Primer Congrés, a proposta del fill gran de l'ara líder del PPC i aviat militant socialista Joan Colomines, aconseguiren, per unanimitat, fer arribar a la premsa una declaració "en el sentit que continuen vigents actualment els principis aprovats en el darrer Congrés, especialment l'independentisme i el socialisme autogestionari", la seva posició minoritària era evident i així ho reconeixia *de facto* Joan-Ramon Colomines-Companys quan per voluntat seva es féu constar a l'acta d'aquesta reunió que no acceptava cap càrrec directiu.

En aquestes circumstàncies, la crisi semblava servida i novament els aires de radicalitat que havien arribat al Front per part de la jove base canviaven de direcció.

Efectivament, Joan-Ramon Colomines-Companys abandonava el partit el mes d'octubre de 1976, i ben aviat se li afegiran, amb el corresponent debilitament de la formació independentista, els joves membres de l'anomenat Col·lectiu Combat, que denunciaren al mes de novembre la manca de coherència i la política d'aliances del col·lectiu Claris perquè no anava en la direcció "del procés d'alliberament de les classes populars catalanes en la constitució de l'Estat Socialista dels Països Catalans".

El Col·lectiu Combat tenia una especial incidència a les comarques de Ponent, on fins i tot el mes de setembre havia publicat amb aquest mateix nom un únic número del *Portaveu de FNC a les terres de Lleida*, i a la primavera de 1977 confluirà amb a un grup escindit del PSAN, el Col·lectiu Comunista d'Alliberament, per passar a constituir el que s'anomenarà a l'assemblea d'unificació celebrada a Barcelona el 8 de maig de 1977, el Moviment d'Unificació Marxista (MUM).

Tal com estava previst en el mandat del Consell Nacional del mes de setembre, els dies 15 i 16 de gener de 1977 es reunia la primera part del II Congrés del Front Nacional, a l'Escola EMAV de l'Ajuntament de Barcelona.

Semblava com si hi hagués pressa per convocar un Congrés que no arribarà a aprovar completament cap de les quatre ponències previstes i, com es reconeix en el preàmbul a la segona part, "tenia caràcter d'urgència per a clarificar la línia assumida després d'uns canvis en els òrgans de direcció, atesa la configuració estatutària del Primer Congrés i ratificant ensems els principis dels que Front Nacional de Catalunya venia nodrint-se".

A corre cuita, doncs, per tal de tenir temps d'adaptar la maquinària partidària a la conjuntura pre-electoral que s'obriria en els mesos següents, en els dos primers apartats de l'ordre del dia, "Teoria de la Nació" i "Socialisme Autogestionari", s'acordà la refosa de les propostes presentades en una ponència que es presentaria en una segona fase.

En el capítol d'estratègia i tàctica, que ratifica els principis prou generals d'independència dels Països Catalans i socialisme autogestionari, s'aprova un text molt reduït però suficientment ampli com per deixar la qüestió cardinal de les aliances i la política a seguir en aquest apartat en mans dels òrgans de direcció.

I en la transcendental ponència d'Estatuts i règim interior es dona un vot de confiança a la direcció per tal que "si les circumstàncies ho aconsellen, redacti un projecte d'Estatuts per a la legalització del Partit"; d'altra banda, coherent amb la filosofia autogestionària, se suprimeix la figura del president i el secretari general i, punt capital, s'elegeix un Consell Nacional de vint-i-cinc membres, encapçalats per ordre de vots obtinguts per Joan Cornudella, pare i fill, i seguits per Helena Martí, A. Malaret, Oleguer Sanabra, Jordi Casas-Salat, Joaquim Ferrer i Mallol, M. Gelabert, Josep Serra i Estruch, Jaume Ramisa, Amadeu Rocamora, Joan Culleré, Pere Carbonell, Josep Viladevall, Josep Guillem, Jordi Caupena, Jaume Farguell, Antoni Andreu, Josep Munté, Jordi Cardona, Jaume Domènech, Jordi Vila, Francesc Espriu, Vicent Font i Antoni Batlle.

Una setmana més tard, el 22 de gener, el nou Consell Nacional elegiria una Comissió Permanent i un Consell Executiu, en els qual el nucli històric dirigent assegura, com pretenia a l'inici d'aquesta primera fase del Congrés, una àmplia majoria per a governar els rengles del Front en els decisius mesos que s'acosten.

Prèviament fins i tot a la celebració d'aquesta primera part del Segon Congrés, els dirigents històrics del Front havien donat els primers passos per preparar les aliances i les candidatures amb vista a les properes eleccions.

Així, com recordava Pere Carbonell, acompanyat de Francesc Espriu i d'Antoni Malaret, a finals de 1976 havia visitat el president de la Generalitat amb l'encàrrec del partit de proposar-li encapçalar una candidatura nacionalista d'unitat per tal d'assegurar el seu retorn i la reinstauració de la institució que representava i presidia.⁶⁸

L'esquema de la vella guàrdia del Front era evident i recordava fil per randa el procés pel qual s'havia establert la Segona República. I els dirigents que fundaren la formació independentista en la immediata postguerra, malgrat els gairebé quaranta anys transcorreguts, continuaven estant convençuts de la interinitat del Front Nacional i que, per tant, superada la dictadura i el breu

⁶⁸ CARBONELL I FITA, Pere.- *Nadal a la presó Model (1944-1945)*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000, p. 71.

període posterior, que correspondria a la dictablanda del General Berenguer, s'haurien d'incorporar, davant la transcendental contesa electoral, a una veritable estructura política a imatge del que representà Esquerra Republicana l'any 1931.

Per això mateix, davant el refús d'acabdillar com Francesc Macià una candidatura unitària de Solidaritat Catalana per part de Josep Tarradellas, que pretenia un retorn institucional i no per la via de les urnes, les gestions derivaren ràpidament cap a la constitució d'un Front d'Esquerres amb el Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament), dirigit per Josep Verde i Aldea després de la mort a començaments d'any del seu líder històric Josep Pallach, l'Esquerra Republicana d'Heribert Barrera i un reconstituït Estat Català curiosament dirigit en aquests moments per tres anteriors membres del Front: Manuel Cruells, Josep Planchart i Martí Torrent.

Durant el mes de març les converses es troben força avançades. Els quatre partits que componen "el Front de les esquerres democràtiques i socialistes de Catalunya" fan un acte de presentació pública el dia 11 als locals del PSC-R al carrer Canuda, al qual Joan Cornudella, junt al seu fill gran i Josep Guillem i Vallribera, assistiren representant el Front Nacional.

Sense cap menció al socialisme, donen a conèixer una *Declaració* on en el primer punt declaren que lluiten a favor de l'"immediat restabliment de les nostres institucions nacionals configurades en l'Estatut del 32 i pel retorn a Catalunya del President de la Generalitat Honorable Senyor Josep Tarradellas". Encarreguen, fins i tot, algunes enquestes electorals que, segons sembla, els atorgaven resultats positius i confeccionen un cartell comú.

Les despeses que se'n deriven, que s'han endut els pocs diners de què disposaven, posen damunt la taula el menys romàntic problema del finançament econòmic just en el moment en què Convergència Democràtica, acompanyada d'altres forces menors com l'Esquerra Democràtica de Ramon Trias Fargas, truca a la porta del Front d'Esquerres per mantenir-hi converses.

El 31 de març, Jordi Pujol convocava al seu despatx el Front d'Esquerres i a Unió Democràtica amb la proposta d'aplegar un Front Democràtic de Catalunya, com a alternativa tant als socialistes de Joan Reventós com als comunistes del PSUC. Joan Cornudella i Barberà acudí a la cita, junt als principals líders de la resta de formacions.

Unió Democràtica ben aviat se'n desentengué, i també s'hi afegí la negativa d'Heribert Barrera de formar coalició amb el que entén que és la dreta catalana. Així, acompanyada d'Estat Català, Esquerra Republicana trencarà el Front d'esquerres per passar a formar part junt al Partit del Treball d'una prou heterodoxa candidatura anomenada Esquerra de Catalunya, nom que, a manca

de la legalització d'aquests partits, té autoritzat aquesta formació marxista d'àmbit estatal.⁶⁹

D'aquesta manera, junt al Reagrupament Socialista, el Front Nacional quedava integrat en el que electoralment seria conegut com a Pacte Democràtic per Catalunya.

Les condicions en què la formació independentista hi participava no eren, com el temps s'encarregarà de demostrar, les més adequades. Essent l'única formació sense legalitzar de la coalició, no hi podia aparèixer amb les seves sigles. I molt aviat també haurà de pagar les conseqüències negatives de la manca d'independència econòmica.

A pesar d'algunes crítiques, en general els militants del Front acceptaren la participació electoral dins el Pacte Democràtic, malgrat les reticències per la manca de progressisme atribuït a la candidatura.

El pacte electoral establia que, successivament, per cada tres llocs, els dos primers s'atorgarien a Convergència, junt a l'Esquerra Democràtica, i el tercer seria a repartir entre el Reagrupament i el Front. D'aquesta manera, Jordi Pujol (CDC) i Ramon Trias Fargas (EDC), encapçalaren la llista al Congrés per Barcelona, seguits per Josep Verde i Aldea (PSC-R).

Tanmateix, quan arribà el moment d'elaborar les candidatures, en comptes del sisè que li corresponia, ocupat finalment per Macià Alavedra, que esgrimí el superior grau de finançament aportat per la seva formació per a fer aquest canvi, Joan Cornudella i Feixa, com a primer home del Front, hagué d'acceptar el novè lloc a la candidatura al Congrés per Barcelona, en la creença que també sortiria elegit segons indicaven els sondeigs realitzats.

Per la seva banda, Joan Cornudella i Barberà preferí una cambra com el Senat que, amb una activitat parlamentària no tan frenètica i d'intervencions més solemnes, semblava més adient a la seva edat i condicions polítiques, i elegí la circumscripció de Lleida, tant pel seu origen com, ben segur, per l'emmirallament produït per l'èxit dels dos actes de presentació que s'havien organitzat a les terres de Ponent.⁷⁰

Després de moltes gestions prop de Jordi Pujol, tot i tractar-se d'una força no legalitzada, els dirigents del Front aconseguiren que un representant seu, Joan Cornudella pare, pogués intervenir en el míting que el dia 13 de juny de 1977, a la Plaça de Braus Monumental de Barcelona, clogué la campanya electoral del Pacte Democràtic, intervenció que representava d'alguna manera la sortida pública a la llum després de quaranta anys de catacumbes del

⁶⁹ Sobre el trencament del Front d'Esquerres des del punt de vista del Reagrupament, pot consultar-se també, RUBIOL, Glòria.- *Josep Pallach i el Reagrupament*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1995, pp. 268-269.

⁷⁰ La candidatura al Senat per Lleida del Pacte Democràtica prenia el nom de Democràcia i Catalunya, i junt a Joan Cornudella i Barberà presentà Maria Rúbies i Garrofé, de Convergència Democràtica, i Celestí Pol i Pol, d'Unió Democràtica, organització que també formava part per la forta competència que, recolzada per tota l'esquerra, representava per a aquesta segona cambra legislativa l'Entesa dels Catalans.

moviment patriòtic resistent, però que, tanmateix, decebé força pel contingut massa teòric i difícil d'entendre emprat per l'orador.

Aquesta decepció, dos dies abans de la contesa, esdevindria trista premonició d'uns resultats electorals ben negatius per al Front i que representaran el començament del seu inevitable declivi.

Fracàs electoral i segona fase del II Congrés del Front Nacional

Efectivament, a les eleccions legislatives del dia 15 de juny de 1977, Joan Cornudella i Feixa no aconseguí acta de diputat per Barcelona, car els vots rebuts pel Pacte Democràtic per Catalunya en aquesta circumscripció, bastant per sota del que s'esperava, només els reportaren sis escons.

A Lleida, a la candidatura pel Senat, tot i resultar la coalició més votada a les Garrigues, la seva comarca nadiua, Joan Cornudella i Barberà, amb 44.654 vots, fou superat no sols pels tres representants de L'Entesa dels Catalans, sinó també tant pels seus dos companys de coalició, la mestre Maria Rúbies, de Convergència Democràtica, i Celestí Pol, d'UDC, com pel primer de la governamental UCD, Miquel Montaña.⁷¹

Les misèries d'una transició sense memòria històrica, que no tenia res a veure amb altres processos polítics que sí recompensaren els esforços dels heroics resistents que havien conegut l'exili, la clandestinitat o la presó, quedaven prou a la vista de tothom.

El dia 25 de juny de 1977 el Consell Nacional del Front debatia un primer balanç d'aquestes eleccions legislatives que parlava de que l'electorat havia refusat tant els plantejaments revolucionaristes com els immobilistes; de la debilitat de dues formacions històriques com l'Esquerra o la Lliga Catalana; mentre ratificava com a correcte, donades les circumstàncies, l'opció electoral elegida.

Sense temps encara per digerir uns resultats evidentment negatius, que com a conseqüència més directa provocaren la sortida del Front Nacional del Pacte Democràtic per Catalunya, el primer de juliol d'aquest mateix any es produeix una notícia que sacsejarà la vida del Front i tindrà certa repercussió en la seva trajectòria: la detenció d'Àlvar Valls, de Josep Lluís Pérez, de Carles Sastre i de Montserrat Tarragó, acusats de la mort, el dia 9 de maig, del president de la Societat Anònima Cros, Josep Maria Bultó, en explotar-li un artefacte col·locat al pit en exigència del pagament d'una determinada quantitat de diners, com a presumptes membres d'una organització a la qual la policia més tard atribuirà el nom d'Època i vinculats probablement a l'estructura militar separada de l'organització independentista anys abans.

⁷¹ CANALS, Ramon M; MOLINS, Joaquim M.- "Les eleccions al Senat a Catalunya" a *Estudis electorals*, núm. 2. Equip de Sociologia Electoral de la Universitat Autònoma de Barcelona, pp.190-204.

Paral·lelament, el dia 28 de juny el president de la Generalitat a l'exili, per sorpresa de tothom, viatjava a Madrid a negociar directament amb el rei i el president del Govern espanyol, Adolfo Suárez, el seu retorn i la recuperació de les institucions.

El Front Nacional, en una nota de premsa del dia 2 de juliol, donava suport a aquestes negociacions. I davant la crisi provocada per la revocació el 30 d'agost del nomenament de Josep Benet com a membre de la Comissió Negociadora per restablir la Generalitat, per haver criticat la lentitud del procés, signarà el dia 2 de setembre un comunicat de premsa significativament titulat "Unitat entorn del President".

En "l'únic acte de restauració de la legitimitat republicana en tot el procés de la transició", com l'han qualificat Borja de Riquer i Joan B. Culla,⁷² el decret de restabliment de la Generalitat es publicà al BOE el dia 29 de setembre, i el dia 2 d'octubre, a Sant Cebrià de Rosselló, el Front Nacional participava per darrera vegada en la reunió de l'Organisme Consultiu de la Presidència de la Generalitat.

Finalment, el diumenge 23 d'octubre de 1977, l'arribada de Josep Tarradellas a Barcelona com a president de la Generalitat, tot i que amb molts dubtes sobre les competències d'una institució encara sense definir, feia realitat una vella aspiració en la qual el Front Nacional havia esmerçat moltes il·lusions i no poques esperances i esforços.

I el dia 25 de novembre, una representació de la formació independentista de la qual també formaven part Joan Cornudella, pare i fill, Antoni Malaret i Amigó, Joaquim Ferrer i Mallol i Josep Munté i Rodríguez, pogué visitar, com tantes vegades ho havia fet des de 1956, ara al Palau de la Generalitat, el president Josep Tarradellas.

Mentrestant, a diferència d'altres formacions polítiques, el Front Nacional continua sense ésser legalitzat i els seus dirigents no dubtaran, com era lògic, a emprendre totes les iniciatives oportunes amb aquest objectiu.

En aquest sentit, a mitjan agost, el representant a Perpinyà, Jaume Cornudella, utilitzà les seves distincions en la lluita contra el feixisme durant la Segona Guerra Mundial per contribuir a superar aquesta situació.

D'altra banda, la comissió del partit remetrà a tots els militants una circular en la qual demana que surtin al carrer a reclamar la legalització i que participin en els actes de l'11 de Setembre, tant al matí, al Fossar de les Moreres, junt a la resta d'organitzacions del nacionalisme radical convocants, com a la tarda en la que seria una multitudinària i històrica manifestació unitària.

⁷² RIQUER, Borja de; CULLA, Joan B.- *El Franquisme i la transició democràtica (1939-1988)* a VILAR, Pierre (dir.).- *Història de Catalunya*. Ed. 62, vol. VII, p. 429.

Dues setmanes més tard, el 24 de setembre, el Front Nacional de Catalunya era per fi legalitzat i, com recollia la nota de l'organització independentista que donava a conèixer la notícia: “Potser per haver estat els primers en la lluita, tenim l'honor de ser els darrers en legalitzar.

El Front Nacional, però, tenia pendent encara una altra qüestió: la celebració de la segona fase d'un procés congregual iniciat a corre-cuita a començaments d'any. Després d'una sèrie d'ajornaments i retards, el dissabte dia 26 novembre, en privat només per als militants als Caputxins de Sarrià, i el dia següent, diumenge al matí, al Col·legi d'Advocats en sessió pública, es convocà per fi aquesta reunió.

Sense cap mena de dubte, les ponències més transcendents i políticament més importants d'aquesta segona fase, les referides a l'estratègia, la línia política i la seva síntesi com a base per a un manifest-programa foren redactades íntegrament per Joan Cornudella i Feixa, que sortiria d'aquesta segona part del Congrés com a màxim responsable de la Comissió Política. Postulaven la defensa dels principis generals d'independència i socialisme autogestionari per als Països Catalans i justificava certes influències marxistes “com a aportacions i experiències del moviment obrer a Catalunya”, tal com podia succeir amb influències d'arrel llibertària, humanista o cristiana.

Però com a qüestions més ressenyables, malgrat els canvis en el mapa polític català després de les eleccions de juny, un cop fracassada la coalició amb Convergència Democràtica, a qui d'altra banda, tampoc es veia amb bons ulls per les seves posicions més dretanes, Joan Cornudella i Feixa continuava defensant la necessitat d'un Front d'Esquerres, davant la inexistència d'un espai electoral privatiu del nacionalisme radical, que abastés el Front Nacional, el Reagrupament socialista i Esquerra Republicana

L'única veu discordant d'aquest Congrés fou la d'Oleguer Sanabra que dimitirà del seu càrrec de conseller nacional el 28 de gener de l'any següent, en desacord amb la línia política majoritària que ell considerava com a pactisme al preu que fos per, amb l'excusa del socialisme, continuar fent una política burgesa.

Un cop aprovades les ponències, el Congrés elegí els membres del Consell Nacional i ratificà com a màxim responsable polític a Joan Cornudella fill qui a diferència del que havia succeït en la fase precedent, fou, el dirigent més votat, en detriment del seu pare, com si els militants frontistes el volguessin castigar la decepció produïda després de la seva intervenció en el míting de cloenda de la campanya electoral.

Crisi oberta al si del Front Nacional de Catalunya

Realment, ben poques variacions s'havien produït en el transcurs d'aquesta segona fase del II Congrés, un cop ratificat el control de la direcció i de l'orientació de les qüestions tàctiques i estratègiques per part de la direcció històrica en la primera fase. Però si poques coses havien canviat aparentment

dins l'estructura orgànica del Front, els deu mesos i escaig que havien passat entre la celebració de les dues parts del Segon Congrés havien resultat decisius per modificar el mapa polític del país.

El que era realment preocupant és que, davant aquesta nova situació que dibuixava un panorama ben diferent per a un partit que havia passat de l'eufòria d'inici d'any a la dura realitat del fracàs postelectoral, havia estat incapaç de discutir obertament i prendre resolucions que canviessin aquest rumb.

Aquesta paràlisi, en realitat, era una evidència més d'un procés de crisi que no tardarà a esclatar amb totes les seves conseqüències negatives.

Si fins ara l'envellida formació havia superat sempre, gràcies a la coherència del grup dirigent històric en el manteniment d'unes sigles, les espasmòdiques escissions de la base jove que, en un relleu cíclic, trucava a les seves portes atreta pel missatge nacionalista radical i després l'abandonava convençuda de la impossibilitat de rejuvenir-la, ara, en desaparèixer el veritable objectiu resistencial i patriòtic que perpetuava i, en definitiva, soldava l'organització, les diferències sorgiran en el nucli mateix de la vella guàrdia i, com es podrà comprovar, suposaran, malgrat tots els intents, el cop de gràcia a una formació amb una llarga i heroica trajectòria.

Els esdeveniments no tardaran a precipitar-se. A finals d'any, Joan Cornudella i Feixa com a màxim dirigent del Front Nacional plantejava la necessitat de tirar endavant el projecte d'unitat socialista. El rebuig o la incapacitat d'atreure Esquerra Republicana al Front d'Esquerres deixava aquest projecte reduït al Partit Socialista (Reagrupament), que durant aquests mateixos dies, concretament els primers dos caps de setmana de febrer, en el marc d'un Congrés celebrat a l'Orfeó de Sants, no sense discrepàncies, ratificà Josep Verde i Aldea com a Secretari General en substitució del recentment traspasat Josep Pallach,⁷³ i aprovà la seva proposta d'unitat socialista amb el PSC-PSOE.

La premsa es féu ressò molt aviat tant de la proposta llançada pel màxim responsable polític en el sentit d'assumir el procés unificador dels socialistes catalans, com del rebuig de la pràctica totalitat de la vella guàrdia dirigent al PSC.

Definitivament, en la decisiva reunió del Consell Nacional del diumenge 12 de febrer, amb l'objectiu de reforçar el sector nacionalista del socialisme català i preveient que l'estructura militant molt més potent del Front acabaria per imposar el seu criteri en un partit de quadres com el Reagrupament, Joan Cornudella i Feixa, màxim dirigent de l'organització en aquells moments, proposà una progressiva aproximació als socialistes catalans en procés d'unificació.

⁷³ MEROÑO I CADENA, Pere.- *Josep Pallach (1920-1977). Història d'un líder*. Ed. 62. Barcelona, 1997. RUBIOL, Glòria.- *Josep Pallach i el Reagrupament*, op. cit. Barcelona.

Malgrat la manca d'unanimitat i l'existència de criteris diferenciats entre els partidaris d'apropar-se a forces com Convergència o l'Esquerra i d'altres més favorables a un aprofundiment dels postulats independentistes i a l'aproximació cap a formacions com el PSAN, gairebé en bloc, el sector històric, reticent des de les fracassades eleccions amb el nucli dirigent que componia la família Cornudella, interpretà aquesta proposta com una defecció al nacionalisme resistent que des del seu origen havia caracteritzat el Front i la rebutjà per àmplia majoria: 29 vots en contra, una abstenció i només cinc vots favorables de Joan Cornudella Barberà, el seu fill gran, Joaquim Ferrer i Mallol, Jaume Torra i Josep Munté.⁷⁴

Conseqüent amb aquesta reprovació política, Joan Cornudella i Feixa presentà la dimissió de tots els seus càrrecs i per a substituir-lo resultarà elegit Jordi Casas-Salat.

Ben aviat Jordi Casas-Salat, com a nou responsable de la Comissió Política, minimitzarà aquesta crisi, cosa que no impedirà que el 25 de febrer de 1978 Joan Cornudella, pare i fill, com la resta de dirigents que recolzaren la proposta d'impulsar la unitat socialista, abandonessin la formació per ingressar el 10 de març al Partit Socialista (Reagrupament).

Aquests abandons caigueren com una bomba dins l'organització independentista, especialment entre aquells militants que des de la immediata postguerra, alguns àdhuc des d'abans, havien compartit amb Joan Cornudella i Barberà una mateixa militància i havien tingut oportunitat de seguir el seu liderat.

El dia 26 de febrer la premsa recollia un comunicat del Consell Nacional del Front sobre aquestes baixes que només va poder ésser aprovada per la meitat dels trenta membres del Consell, amb 4 abstencions i 11 vots contraris.

Aquesta crisi, de la qual el Front Nacional ja no es recuperaria, a més d'altres qüestions, posava sobre la taula el problema mai no resolt de l'adaptació de la vella formació resistencial a la nova conjuntura de joc democràtic més o menys normalitzat.

A l'hora d'exercir l'activitat política, la conjuntura oberta després de les eleccions de juny no deixava més opció que moure peça i anar cap a la formació d'àmplies aliances, si no es volia córrer el risc, sobretot després del fracàs electoral, de condemnar, l'organització independentista a la categoria de partit merament testimonial, com efectivament succeí.

En aquesta conjuntura, a més, nous sotrats com el que en aquests mateixos dies es perfilava arran de la mort el 25 de gener de l'exbatlle de Barcelona Joaquim Viola, en circumstàncies similars a les de Josep M. Bultó,

⁷⁴ MALARET I AMIGO, Antoni.- *Retalls II. Parlaments, articles i altres escrits* Edició de l'autor, sense data.

deixava entreveure un tema prou espinós i contradictori que feia temps que se'ls havia escapat de les mans, als dirigents històrics del Front Nacional.

En definitiva, després d'una llarga trajectòria política, quan començava a albirar-se per fi una situació normalitzada, el Front Nacional esclerotitzat de feia temps no ofería garanties com a instrument adequat per participar en la desitjada normalització institucional catalana, per desenvolupar el sentit de poder i per contribuir a perpetuar el període estatutari tants anys anhelat des del treball catacumbal en la clandestinitat.

A partir d'aquest moment, a la recerca d'un espai polític propi que no arribarà mai a trobar, el que quedava del Front cerrà diversos camins, com la col·laboració amb Catalunya Lliure, la plataforma creada pel PSAN arran del trencament del MDT l'any 1987. I, malgrat haver reconstituït, altre cop, una secció de joves a partir de 1982, no acabarà de reeixir.⁷⁵

Finalment, en una assemblea celebrada el maig de 1990, amb el compromís establert abans de votar les diferents opcions possibles de que ningú s'emportaria les sigles, fos quin fos el resultat, es decidí majoritàriament procedir a la dissolució definitiva del Front Nacional de Catalunya.

Al llarg, doncs, de cinquanta anys de trajectòria, la tasca impagable i desinteressada dels militants del Front ha contribuït de manera destacada e imprescindible al manteniment, malgrat tot un cúmul de circumstàncies desfavorables, al manteniment diferenciat de la nostra nació.⁷⁶

Tanmateix, quatre serien, potser, les aportacions més destacades -mai del tot reconegudes, d'altra banda, ni políticament, ni historiogràficament parlant- del Front Nacional de Catalunya.

En primer lloc, gràcies a la seva tasca, especialment a través dels 40 anys de llarga travessia pel desert franquista, com el definí el seu possiblement principal actor, Joan Cornudella i Barberà, s'aconseguí el manteniment d'un espai polític independentisme dins el catalanisme.

Però, en segon lloc, anant més enllà encara gràcies a la seva activitat, enmig de les profundes transformacions de la societat catalana produïdes al llarg d'aquests deu lustres, gràcies al Front es va forjar un nou independentisme adaptat a les necessitats que demanava aquesta realitat canviant.

⁷⁵ RENYER I ALIMBAU, JAUME.- *Contribució del FNC a la configuració de l'independentisme contemporani (1978-1990)*, a DIAZ, Daniel; Rubiralta, Fermí; RENYER, Jaume.- *Una història del FNC (1940-1990)*. Pagès ed. Lleida, 2006, p. 141-155.

⁷⁶ RUBIRALTA I CASAS, Fermí.- *Història del independentismo político catalán. De Estat Català al 1 de Octubre*. Ed. Txalaparta. Tafalla (Navarra), 2020.

Fruit d'aquest procés adaptatiu, Front aconseguí, en tercer lloc, posar les bases al sorgiment d'un independentisme d'esquerres, al temps que, en darrer terme, i, sens dubte, el més transcendental, de la lluita del seus homes i dones militants, es donà pas a molts dels continguts que avui dia alimenten el sobiranisme que abraça per fi una majoria social catalana, convençuda que la independència i la justícia social són les alternatives possibles per al millorament real dels ciutadans dels Països Catalans.

Fermí Rubiralta i Casas
Historiador i doctor en Ciència Política